

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Kultureel Tijdschrift van de Heemkundige en
Historische Kring Gent V.Z.W.

Redactie-adres : Sint-Lievensdoorgang 1, 9000 Gent

7de Jaargang, nr. 4

15 juli 1978

Ere-Voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe

Penningmeester : A. Verbeke

Ruildienst : Van Geluwe-Eggermont A., Maisstraat 235, Gent

Secretariaat : Maisstraat 235, Gent. - Tel. 26 23 28

Postrekening : 000-105.04.73-60 - Heemkundige en Historische
Kring Gent, Koggestraat 14, Gent

Lidgeld : 200 fr. per jaar.

INHOUD

Gent in 1860	150
Schoolmeester Jan Deruelle	170
Het Wenemaersgodshuis	181
De gebroeders Van de Velde	189
Straatnamen	193
Bibliografie	194
Te Gent	194
Documentatiecentrum	195
Aanvullende Ledenlijst	195

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatie-
centrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus-Groot Be-
gijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg (Gent) : elke zondag van 10
tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus.

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage

Uitgegeven met de steun van het Stadsbestuur van Gent en van het
Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

GENT IN 1860

Einde 1860 bedroeg de bevolking van Gent ongeveer 118 000 inwoners. Tussen 1850 en 1860 was de bevolking vermeerderd met ongeveer 10 %. Van deze bevolking had 3,17 % kiesrecht voor de gemeenteraad. De randgemeenten telden in 1860 het volgend aantal inwoners :

<i>Bevolking</i>		<i>Burgemeester</i>
Afsnee	314	Van Haute L.
Drongen	4435	Rooman-Speelman Jan
Gentbrugge	1669	Van Houtte Louis
Ledeberg	4709	Vincent Prosper
Mariakerke	1198	Herry-Vispoel Gust
Oostakker	6390	Buysse H.
St.-Denijs-Westrem	1432	baron Pycke Gabr.
Wondelgem	1152	markies C. de Rodriguez
Zwijnaarde	1946	Dick F.

Totaal : 23245 inwoners. Tussen 1850 en 1860 is de bevolking in de randgemeenten met 3,7 % gestegen. Deze aangroei is het gevolg van de stijging van de bevolking in twee randgemeenten : Ledeberg (+ 1071 inwoners) en het gedeelte Sint-Amandsberg, dat behoort bij Oostakker (+ 396 inwoners). In zes gemeenten daalde zelfs de bevolking.

11 Februari : De “Zonder Naam niet zonder Hart” zal op carnaval een cavalcade inrichten met een liefdadige omgang en vraagt medewerkers als rondhaler of als ruiter. Onder de deelnemers zullen de volgende prijzen worden verdeeld :

- a) een schone zweep met opschrift voor de ruiter met de schoonste kledij
- b) een gouden ring voor hem, die het meest heeft opgehaald
- c) een gouden speld voor hem, die het tweede meest heeft opgehaald
- d) een schone wandelstok met ivoeren appel voor de rondhaler met de mooiste kledij.

15 Februari : In de Minardschouwburg wordt het stuk “De wereld binnen duizend jaar” van Van Peene opgevoerd.

16 Februari : De cavalcade lokte een massa volk. Vier wapenherauten kondigden de aankomst van de stoet aan. In de optocht reden een aantal prachtig versierde wagens : een zomerfeest te Gent, een Hollands feest, het fregat Menslievendheid, een monsterorgel met dansende figuren, het goede leven, de rokende schoorsteen, een beweegbaar toneel, waarop ridder Reyas wonderlijke magnetische toeren laat zien.

In de cavalcade reed ook het fanfarekorps van het regiment kurassiers. De omhaling had 1500 fr. opgebracht.

Op carnaval waren ook talrijke bals : bij de Fonteinisten in de Minardschouwburg, bij de Melomanen, in Nemrod, de Union, de Zonder Naam, Willem Tell, het Willemsgenootschap, de Pataterskapperskring in de herberg de Keizerin buiten de Brugse poort. Overal werd tot in de vroege morgen gedanst.

4 Maart : De nieuwe celgevangenis staat reeds onder dak.

5 Maart : In de haven is de Amerikaanse klipper Maty uit New-Orleans aangekomen met 600 ton katoen voor de fabriek Verhaeghe.

29 Maart : In de lente zal de Predikherenkerk verder worden afgebroken. Reeds zijn de vloerstenen verkocht. Deze kerk werd gebouwd op het einde van de veertiende eeuw; het moderne gedeelte was van de 17e eeuw. In de kerk was de schilder Gaspar de Crayer (Antwerpen 1584-Gent 1669) begraven (Van daar de Gaspar de Crayerstraat aan de Leopoldskazerne te Gent.)

31 Maart : De gemeenteraad keurt de aanleg goed van een laan langs de spoorweg (de Frère-Orbanlaan) en een nieuwe straat (de Vlaanderenstraat). De aanleg van de straat zal echter worden uitgesteld. De werken zullen 1 100 000 fr. kosten, waarvan 800 000 fr. voor de staat en 300 000 fr. voor de stad.

1 April : Heden overleed te Gent dokter Jozef Guislain. Hij was geboren te Gent op 2 februari 1797 en promoveerde tot dokter in de geneeskunde te Gent in 1819. In 1825 verscheen zijn werk "Traité sur l'aliénation mentale". Hij was hoofdgeneesheer van de Gentse krankzinnigengestichten vanaf 1828. Zijn standbeeld werd ingehuldigd in 1887.

27 Mei : Te Gent verschijnt een nieuw weekblad "*Werkmansbelangen*. Weekblad voor alle standen". Volgens de inleiding wenst dit weekblad onafhankelijk te zijn met als doel de arbeider en de nijveraar te verzoenen en bij te dragen tot het welzijn van allen en de bloei van de nijverheid. Het eerste nummer bevatte ook een artikel over de verhoging van de lonen en een artikel over de bescherming tegen arbeidsongevallen. Het weekblad kon geen belangstelling wekken en het bleef bij het eerste nummer. Wie was verantwoordelijk voor deze proef ? Volgens de Gazette van Gent werd het weekblad uitgegeven door een comité van werkmansverenigingen (30 mei). Dit is vermoedelijk juist, want het blad werd gedrukt bij F. Hage in de Violettenstraat, die ook drukt voor de verenigingen der spinners en wevers.

Een week later en wel op 3 juni 1860 zal een nieuw weekblad verschijnen, *Het Werkverbond*. Dit blad, dat slechts een tweetal jaar zal verschijnen, zal heel wat interne moeilijkheden kennen. Oorspronkelijk uitgegeven door het Werkverbond met als stichter van het weekblad Pol Van Loo, zal door afbrokkeling van het Werkverbond het blad enkel nog worden uitgegeven door de vereniging der werktuigmakers, terwijl ook Van Loo in 1861 uit de redactie zal verdwijnen. In het eerste nummer lezen we : "Onze reden van bestaan : verdediging van de belangen van de geringe burgerklas, zooals kleine handelaars, winkeliers, lagere beambten. Het Werkverbond zal het zich heilig achten tot de verzoening van alle standen der maatschappij mede te werken, verzoening zoo noodig om tot een duurzame en algemeene welvaart te komen".

24 Juni : Zondag om negen uur zal het weeshuis met zijn voor twee jaar opgericht muziekkorps een wandeling in de stad doen. Het korps telt 35 jeugdige muzikanten.

27 Juni : Slechts weinig huizen in de omtrek van de Kalandenberg hebben drinkbaar water; hierdoor bewijst de openbare pomp in de Kalandenstraat een grote dienst, wel te verstaan wanneer de pomp water geeft. Sedert enkele weken is de pomp droog, wat ten andere nog al dikwijls het geval is. De Gazette van Gent vraagt de pomp te herstellen en regelmatig te doen onderhouden.

Zondag 8 Juli : De koning brengt een bezoek aan de stad Gent. Op straat kon men de volgende opschriften lezen :

Vive le roi ! Plus d'octroi !

Slechts bekommerd met 't welzijn van zijn land

Zoekt hij al d'oude misbruiken uit te roeien.

De stedelijke rechten wijst hij van de hand.

In 1860 werden nog in 78 steden en gemeenten octrooirechten geheven. Deze binnenlandse tollën hinderden natuurlijk handel en nijverheid. Reeds lang werd gezocht om deze belastingen af te schaffen. De moeilijkheid was echter het probleem van de gemeentelijke financiën, die hoofdzakelijk voortkwamen van de tolrechten. Op voorstel van minister Frère-Orban werden op 18 juli 1860 twee wetten goedgekeurd : de stedelijke octrooirechten werden afgeschaft en er werd een Gemeentefonds opgericht, waaruit jaarlijks aan de steden een compensatie zal worden verleend voor de verloren inkomsten van de octrooirechten.

14 Juli : Tijdens de Gentse feest werd het dansfeest op de Koornmarkt

door de Zware en Lichte Gentenaars gegeven zo goed onthaald, dat het stadsbestuur voortaan een volksvermakelijkheid meer op het programma van de Gentse kermis zal kunnen plaatsnemen. Het hoofdpersonage van deze dansvertoning is Pieter van Acker, gekend onder de bijnaam Pier den Beuling. Ofschoon 51 jaar oud weet deze wakkere man nog de onmogelijkste sprongen te maken. Hij geeft les in het dansen sedert 1835. Hij is vader van 19 kinderen.

In de Minard-schouwburg worden kosteloze vertoningen gegeven. Het stuk Teniers te Grimbergen van Prudens Van Duyse en op muziek van Florimond Van Duyse wordt opgevoerd. Volgens de verslaggever van de G. v. Gent is het een waar kunstjuweeltje.

20 Juli : Het afschaffen van de octrooirechten op 21 juli wordt door het luiden van de grote klok van het Belfort begroet. (Voor de feesten in verband met de afschaffing van het octrooi en van het poortrecht willen we verwijzen naar ons artikel "Het Poortrecht te Gent in de eerste helft van de 19e eeuw" in Ghendtsche Tydinghen blz. 4 jaargang 2)

't Oktrooi is af.

*STEMME : Brigadier, répondit Pandore,
Brigadier, vous avez raison.*

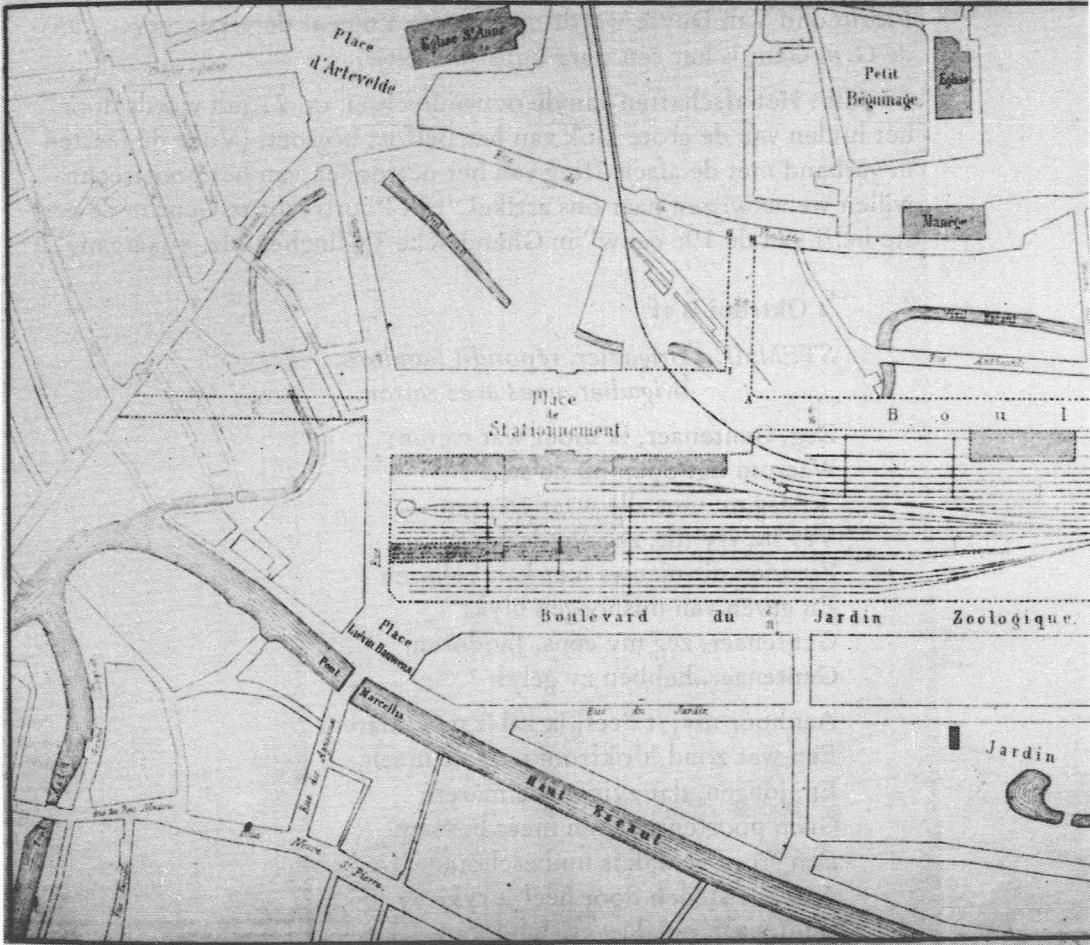
Zeg, Gentenaer, ik moet wat weten;
Waerom ligt open nu de stad ?
'k Mag nu met alle waer en eten
Vry in, vry uit, zeg wat is dat ?
Zy wien dit nieuws niet kan bekoren
En geven van misnoegen blyk.

Gentenaer, zeg my eens, Jandoren,
Gentenaer, hebben zy gelyk ?

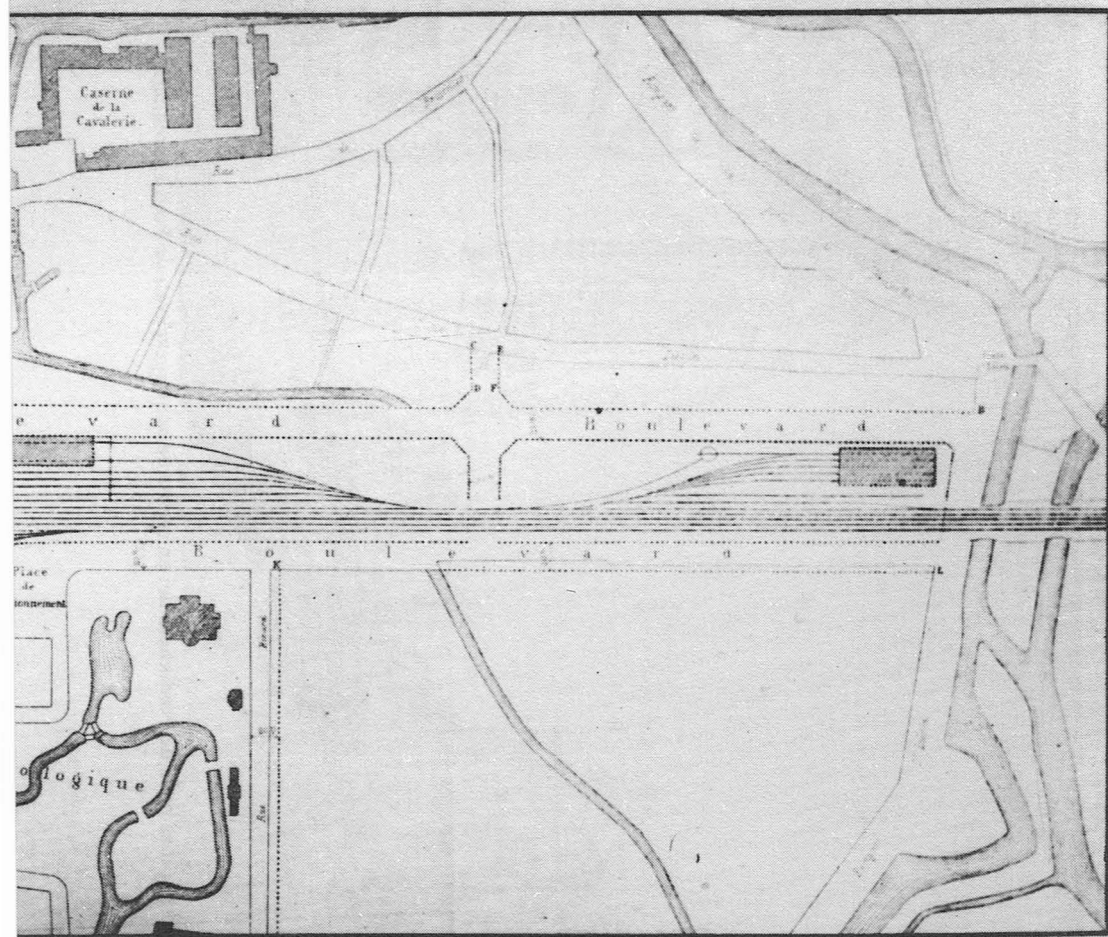
Aenhoor my, 't Seef, 'k zal 't u verklaren,
Een wet zond 't oktrooi naer de maen,
En, jongen, dat zyn goede maren;
Geen poorten moeten meer bestaen.
Een groot gemak is nu beschoren
Aen alle steden door heel 't ryk.
Gentenaer, goede wet, Jandoren,
Gentenaer, ja, gy hebt gelyk.

Kwam een boerinken, malsch van leden
In stad met een verhaesten stap,
Een garde kwam voor haer getreden,
En vastgepakt was zy al rap.

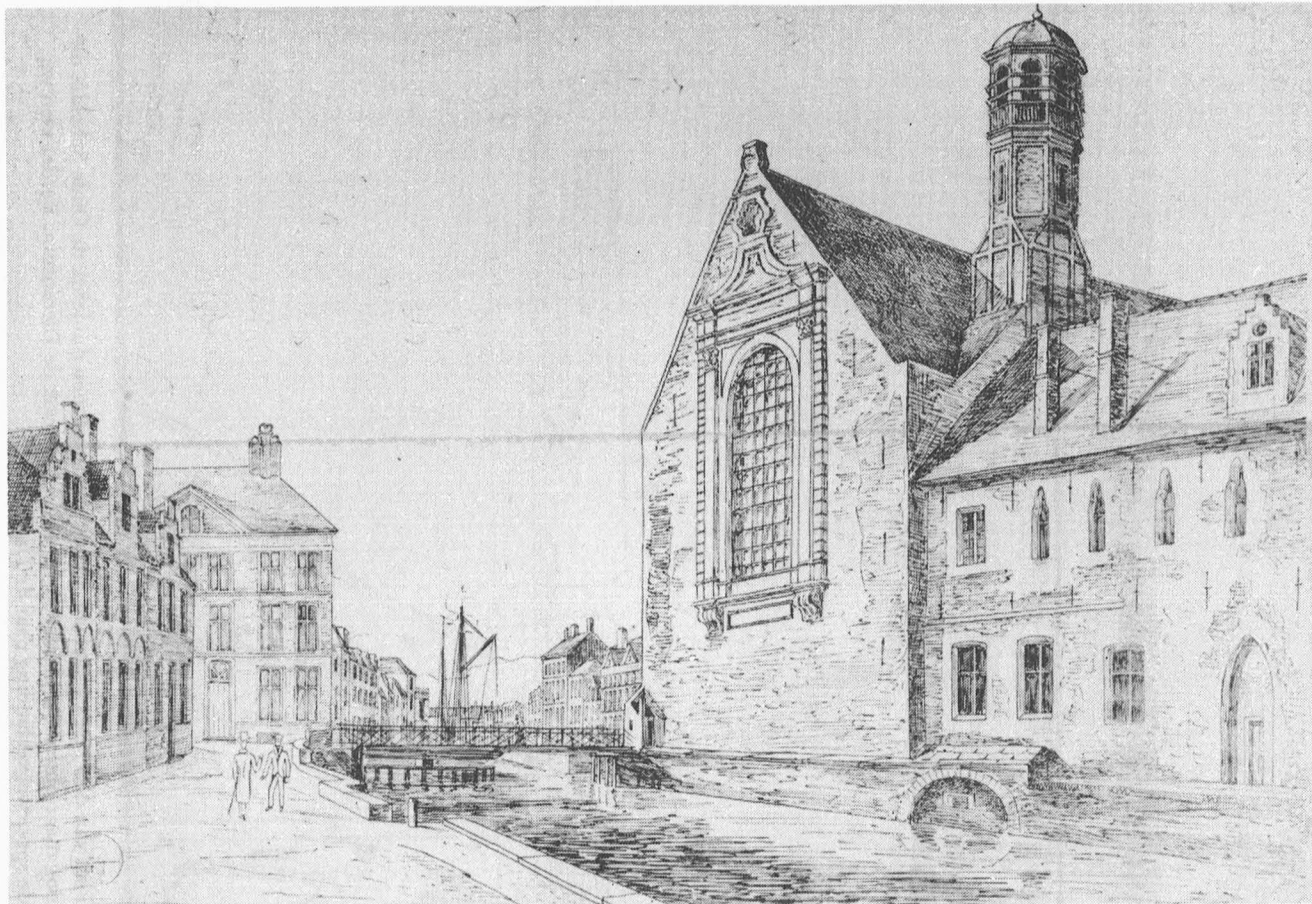
PROJET D'ENSEMBLE DE LA ST

ION DE GAND ET DE SES ABORDS.

Plan van de Frère-Orbanlaan. Op dit plan ziet men duidelijk de Oude Schelde, die nog maar op enkele plaatsen overwelfd is en ook de Dierentuin. Verder zien we de spoorwegverbinding naar de Dampoort.

Predikherenbrug met links de Predikherenlei en rechts de achtergevel van de Predikherenkerk

Dat kon geen meisken toch bekoren :
Nu is 't gedaen met die praktyk,
Gentenaer, goede wet, Jandoren,
Gentenaer, ja, gy hebt gelyk.

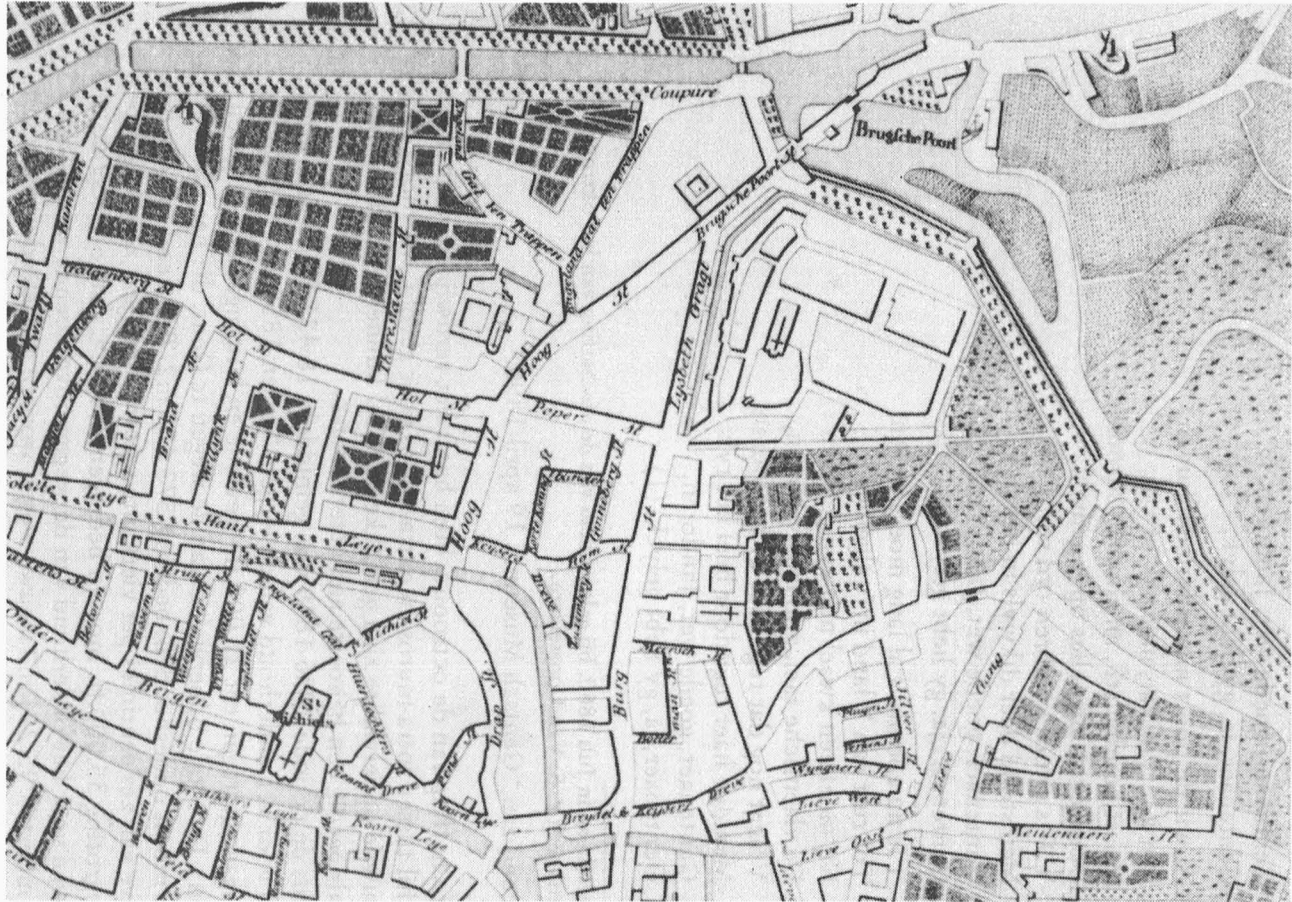
Al wie de poort moest binnen komen,
Met koets of kar, met pak of zak,
Moest houden stil, en zonder schroomen
Doorzocht men alles op 't gemak.
't Was altoos kostbren tyd verloren,
Men stond daer dikwyls in het slyk,
Gentenaer, goede wet, Jandoren,
Gentenaer, ja, gy hebt gelyk.

't Is nu zoo als 't al lang moest wezen,
Tot rust van 't land in 't algemeen.
Nu moet een kwael nog zyn genezen :
De vlaemsche tael, zoo lang vertreen,
Vraegt nog dat regt haer zy beschoren,
Men doe haer regt door heel het ryk;
Gentenaer, goede wet, Jandoren,
Gentenaer, ja, gy hebt gelyck. (1)

(1) Verscheen in Juli 1860, bij gelegenheid van de afschaffing van het oktrooi.
Drukkerij P.-S. Van Doosselaere.

Ontleend aan "Gentsch Museum" 19 april 1896.

De afschaffing van de octrooirechten heeft het verdwijnen van het verschil tussen intra-muros en extra-muros voor gevolg, waardoor de bebouwde oppervlakte zich gemakkelijker zal kunnen uitbreiden met ook als gevolg een behoefte aan betere wegen. Tijdens de periode 1836-1849 was gemiddeld 18 431 fr. per jaar uitgegeven voor het onderhoud van de wegen. Tussen 1850 en 1859 was deze uitgave gestegen tot 21 000 fr. (gewone en buitengewone uitgaven samen). De totale oppervlakte van de wegen te Gent, die het stadsbestuur moest onderhouden, bedroeg 573 488 m². Berekend aan een uitgave van zes centimes per vierkante meter en per jaar zou de gewone begroting 35.000 fr. moeten bedragen. We zien, dat tot 1859 de uitgaven voor het onderhoud van de wegen onvoldoende was. Bovendien moesten 95 294 m² nieuwe wegen worden aangelegd wat aan vijf fr. per vierkant meter een uitgave vergt van ongeveer 475 000 fr. Deze uitgave zal gespreid worden over een aantal jaren; voor 1860 werd een bedrag van 56000 fr. ingeschreven.

Deel van een plan van Gent van 1796. In 1860 was dit stadsdeel nog weinig veranderd. Op het plan ziet men duidelijk het Groot Begijnhof. Vraag voor de lezer : Op dit plan zijn een groot aantal kerken en kapellen aangeduid. Hoeveel kerken en kapellen ontdekt U op dit plan. (naam, ligging of beide). Oplossingen te zenden aan de redactie : Sint-Lievensdoorgang 1, Gent. Bijkomende vraag : welk groot gebouw opgericht na 1796 is niet op het plan aangeduid ? Wat is wel opgetekend ?

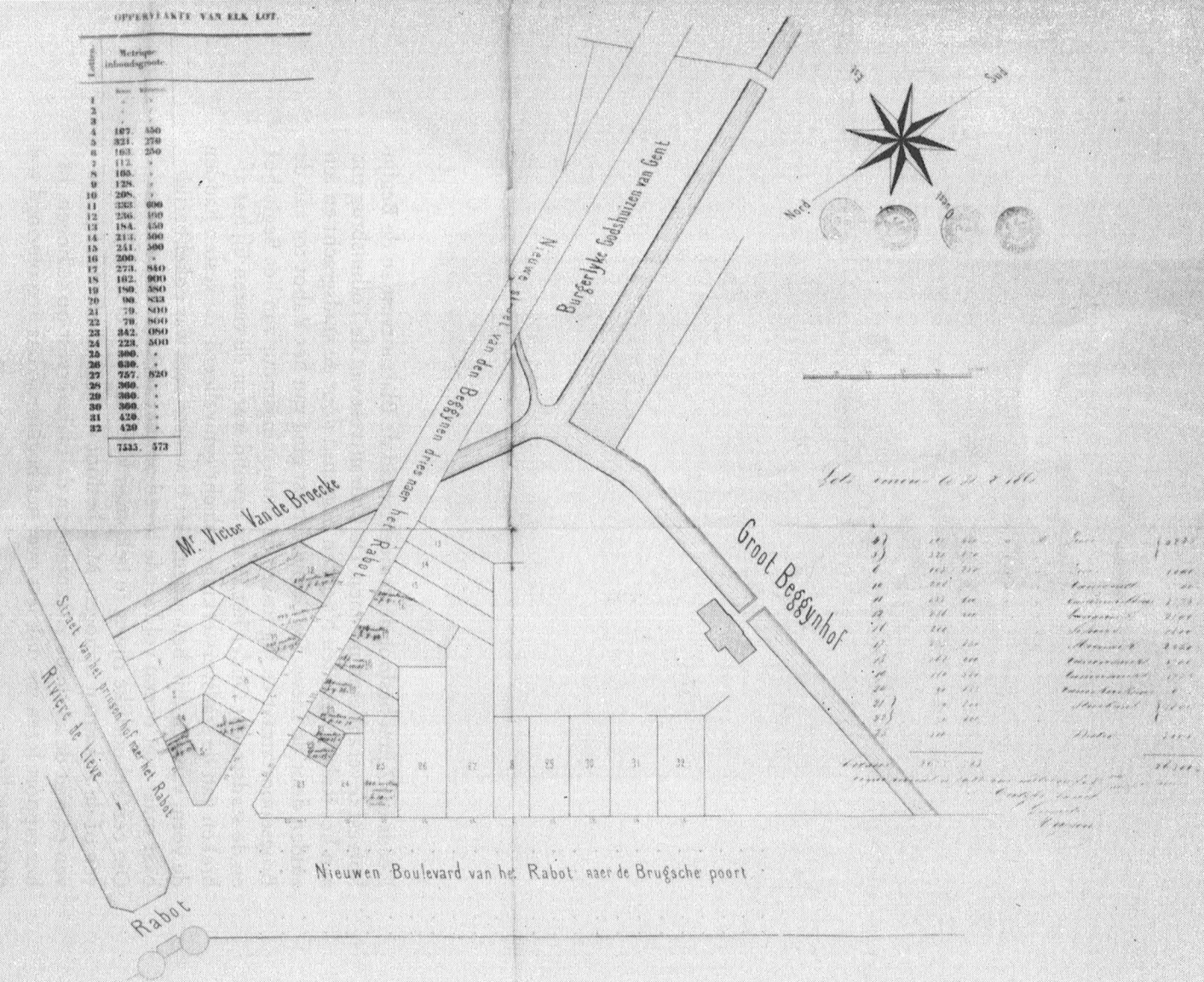

J. OUISLAIN
d'après le buste offert par ses élèves.

Reeds op 2 juni besloot de gemeenteraad de Blaizantvest en de Begijnhofvest te veranderen in lanen. De Blaizantvest van de Tolhuisbrug tot aan het Rabot werd ten Noorden begrensd door de stadsgracht en ten zuiden door de Lieve. De Begijnhofvest ging van het Rabot tot aan de Brugsepoortstraat en lag tussen de omheiningmuur van het Begijnhof en de stadsgracht Onder het Frans bewind waren de vesten bij het afbreken van de stadsversterkingen slecht genivelleerd de vesten hadden de vorm van een dijk behouden. Het bovenste deel was enkel berijdbaar maar niet overal voldoende breed om het verkeer toe te laten. Om een behoorlijke rijweg te bekomen ken men of wel de dijk afgraven of de zijkanten ophogen. Men besloot de Begijnhofvest af te graven en met de aarde de zijkanten van de Blaizantvest op te hogen. In het rapport lezen we ook iets over het begijnhof, dat nog omringd was door grachten.

OPPERVAANTE VAN ELK LOT.

Loten.	Metriſche inhoudsmaat.
1	...
2	...
3	...
4	187 650
5	233 270
6	163 250
7	112 "
8	105 "
9	128 "
10	205 "
11	333 000
12	236 800
13	184 350
14	213 300
15	241 300
16	200 "
17	273 840
18	162 900
19	190 300
20	90 833
21	70 800
22	70 800
23	842 000
24	223 500
25	390 "
26	630 "
27	767 820
28	360 "
29	360 "
30	360 "
31	420 "
32	420 "
7535 573	

Let op de... 1866

1)
2)
3)
4)
5)
6)
7)
8)
9)
10)
11)
12)
13)
14)
15)
16)
17)
18)
19)
20)
21)
22)
23)
24)
25)
26)
27)
28)
29)
30)
31)
32)
Totaal		26.100

... 1866

Aanleg van de Rabetstraat.

“le fossé nord-ouest du Béguinage qui longe le rempart sert de réceptacle aux eaux ménagères et aux immondices des maisons riveraines. Ce fossé, sans eau, répand durant une grande partie de l'année des émanations putrides. Il sera remplacé par un aqueduc, haut de 1m 75, large de 0,60 et long de 210 mètres; comblé sur toute cette longueur et incorporé dans la voie publique. Les frais de ce travail sont estimés à 2520 francs.”

We hebben er soms op gewezen, dat we ons meestal het oude stadsbeeld te mooi voorstellen. Door de uitvoering van deze werken ontstond een weg van ongeveer dertig meter breed en met een lengte van meer dan 1600 m.

De gemeenteraad besloot ook een nieuwe straat aan te leggen, gaande van het Elisabethplein tot aan het Rabot en dan ook Rabotstraat genoemd. Alzo ontstond een gemakkelijke verbinding tussen de stad en de Blaizantvest. De Verspeyenstraat en de Van Wittenberghestraat zullen wat later worden aangelegd.

Op 3 maart 1862 zal burgemeester Ch. de Kerckhove in de gemeenteraad verklaren : “Les travaux ont permis à la ville de remplacer les anciennes et tristes remparts d'un accès difficile, bordés sur une partie de leurs cours de fossés fougoux, par des boulevards larges et aérés”.

1 Augustus : De Gazette van Gent klaagt er over, dat in weerwil van de afschaffing van de octrooirechten de prijzen van het vlees niet zijn gedaald. Deze rechten bedroegen per kg. bruto gewicht : koeien : 5,5 centimes, stieren en ossen : 7 ct., varzen en kalveren : 7 ct. Enkele dagen later vervolgt de krant : “Wij herhalen : het is beklagenswaardig, dat vooral onze werkende klas met betrekking tot het vlees verstoken blijft van de weldaden, die de afschaffing van het octrooi beloofde.

's Anderendaags : Afslag van het vlees op de Brugse poort. Vlees van eerste kwaliteit gecontroleerd door de experten van de stad wordt buiten de Brugse poort verkocht tegen 1,36 fr. per kg. Volgen acht namen en adressen van vleeshouwers. Op 12 september stelt de G. van G. een daling van de vleesprijzen vast. En op 22 september : “De oprichting van goedkope slagerijen draagt vruchten.”

Slagerij Sassepoortstraat : 1e kwaliteit : 1,25 fr., 2e kwaliteit : 1,15 fr., 3e kwaliteit : 1,00 fr.

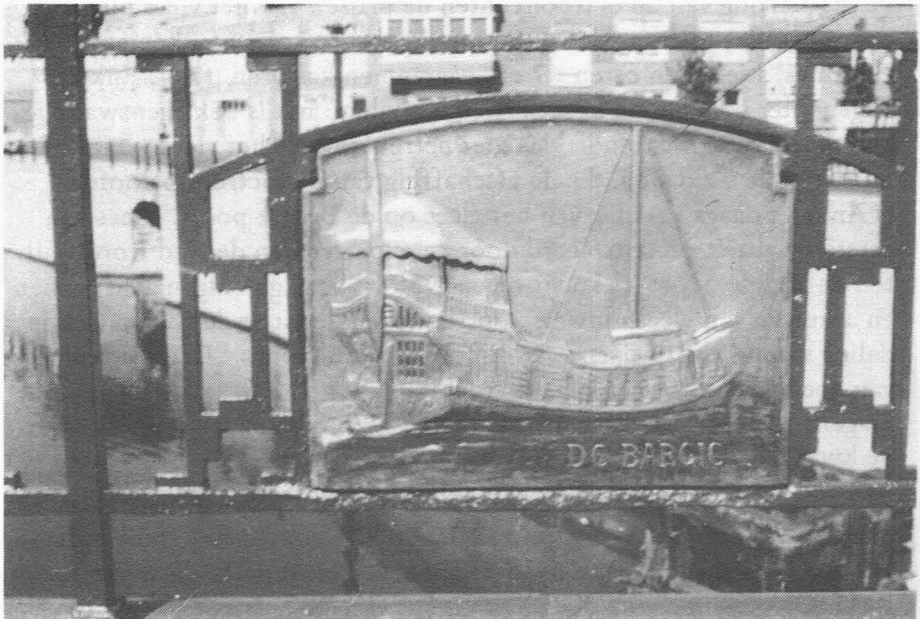
24 September : De Predikherenkerk is volledig afgebroken. Deze afbraak bracht op : 37 000 kg. ijzer, 10 000 kg lood, 300 kubiek meter arduin en natuurlijk een ongelooflijke massa steengruis, dat per schip werd vervoerd.

1 October : Aan het Dok zijn sedert korte tijd meer dan 12 fabrieken

of grote werkplaatsen opgericht of in aanbouw. Op alle punten van de stad rijzen als bij toverslag nijverheidsgebouwen op, die de naam van Gent, het Belgisch Manchester, verrechtvaardigen.

19 October : Op vrijdag 19 oktober deed zich een ernstig ongeval voor bij de aankomst van de marktschuit. Een zestig tot zeventig reizigers bevonden zich in het ruim, op het dek lag een zware lading aardappelen. Na het aanleggen aan de kaai brak plots een luik, waardoor de lading op de reizigers stortte. Hierbij werden enkele reizigers gekwetst. In 1860 was er nog dagelijks een nachtbargie van Gent naar Brugge en vice versa, die vertrok om tien uur 's avonds. Op dinsdag en vrijdag voer er een bargie naar Zelzate, die aan de Muidebrug vertrok. Aan het Koornmetershuis op de Graslei vertrok wekelijks een bargie over Winkel, Wachtebeke, Moerbeke naar Stekene. Verder voeren nog een reeks marktschepen en was er een dienst van beurtschepen op Antwerpen, Brussel, Kortrijk, Rijsel, Duinkerke, Ieperen, Diksmuide, Doornik, Amsterdam, Rotterdam. Al die beurtschepen laadden en losten op de Koornlei. In 1860 was het beslist nog erg druk op de Gentse binnenhaven.

Op de Bargiebrug is een gedenkplaat, die herinnert aan de trekschuit.

Bronzen plaat op Bargiebrug

24 October : De aanbesteding van de kerk Sint-Jan Baptiste werd toegewezen voor 126 800 fr.

30 October : Voor de verkiezing van de gemeenteraadsleden stonden twee lijsten tegenover elkaar : een liberale lijst en een lijst voorgedragen door de krant Le Nouvelliste de Gand en die als onafhankelijke liberalen werden voorgesteld. Vooraf had Le Nouvelliste de liberale kandidaten streng beoordeeld; vooral G. Callier moest het ontgelden "le souscripteur de 1848 pour les pillards des Tuileries". Pas op zaterdag 27 oktober stelt onze krant zijn kandidatenlijst voor : ze telt negen kandidaten, die ook op de liberale lijst voorkomen plus zeven andere kandidaten. Er waren 3 742 kiesgerechtigden, maar slechts 2 412 gingen ter stembus. De zeven kandidaten van Le Nouvelliste, waaronder Snellaert, behaalden elk ongeveer 900 stemmen. Van de zestien gekozen van de liberale lijst behaalden er negen een goede 2 200 stemmen, de zeven overige behaalden slechts ongeveer 1400 stemmen. Dit waren G. Callier, Colson, A. Dubois, C. Frédéricq, Heynderyckx, Picquaert en Van den Berghe. Hoe deze uitslag verklaren ? Vermoedelijk hadden de meeste katholieke kiezers niet aan de stemming deelgenomen. Negen liberale kandidaten - de gematigden - genoten het vertrouwen van al de deelnemers aan de verkiezing, terwijl ongeveer drie achtsten zich afwendden van de meer radicale groep en hun stem uitbrachten op de zgn. onafhankelijke liberalen.

7 November : Sedert enkele dagen bemerkt men voor het uitstalraam van de heer d'Hoy Karel. Brabantdam, de "uitmuntende Gentsche lichtteekenaar" portretten op natuurlijke grootte. Deze portretten zijn van een treffende gelijkenis en beste uitvoering. De Wegwijzer van Gent voor 1862 vermeldt reeds een tiental fotografen.

Onderzoeken we thans even de broodprijzen in 1860.

Intra-murus

	8.1	15.4	1.7
Gebuild	37 c.	39 c.	39 c.
Ongebuid	29 c.	30 c.	31 c.
Rogge	21 c.	23 c.	21 c.
Extra-muros			
Gebuild	36 c.	39 c.	38 c.
Ongebuid	28 c.	30 c.	30 c.
Rogge	20 c.	22 c.	20 c.

Door de afschaffing van de octrooirechten is er na 21 juli geen verschil meer tussen de prijs van het brood intra-muros en extra-muros. Het brood zou dus wat moeten afslaan, maar de graanprijzen van de nieuwe

oogst liggen wat hoger, waardoor de afschaffing van het maalrecht niet merkbaar is.

	5.8	26.8	30.9	21.10	30.12
Gebuild	38 c.	42 c.	40 c.	42 c.	40 c.
Ongebuilt	31 c.	34 c.	32 c.	35 c.	32 c.
Rogge	21 c.	21 c.	19 c.	20 c.	22 c.

In 1860 werden door het Liefdadigheidsbureau 3981 gezinnen met 10 371 personen gesteund. Voor ongeveer 2/3 van de gezinnen was de reden gebrekkelijkheid of onbekwaam om te werken, voor een derde van de geholpen gezinnen was de reden onvoldoende loon en of te veel kinderen.

De activiteit van de haven neemt langzaam toe. In 1860 kwamen 357 schepen in de haven aan (110 meer dan in 1850), de gemiddelde tonnemaat steeg van 112,5 ton in 1850 naar 138 ton in 1860.

In de loop van het jaar 1860 vertrokken een zevental pauselijke zouaven uit Gent naar Rome (Lanckhaert Jacques, Boonants Charles, Janssens Constant, Legieste François, Monti Eugène, Berneel François en Boonants Hubert). Ze vertrokken nog onder de benaming Tirailleurs Franco-Belges.

Op 1 januari 1861 kregen ze de benaming Pauselijke Zouaven. De voorwaarden tot toelating waren : katholiek zijn, minimum 18 jaar oud zijn, in regel zijn met de militiewetten (uitgeloosd of dienstplicht vervuld). De groep, die vertrok in 1860 verbleef ongeveer een jaar in Italië; Monti zal echter nog twee maal terugkeren (in 1867 en 1869). Later vertellen we wel meer over deze Gentse vrijwilligers. (Boek *Matricule des Zouaves Pontificaus*. Rijsel 1910. B.U.G. 213 K 22).

De gehele negentiende eeuw door was het onrustig in het verbrokkeld Italië : er was een sterke strekking naar nationale eenheid en naar een liberaal bestuur. De Pauselijke Staten hadden een oppervlakte van 41 407 km². Toen na hun nederlaag bij Magenta op 4 juni 1859 de Oostenrijkers de Romagna moesten ontruimen, brak daar een opstand los. Het wereldlijk gezag van paus Pius IX zou slechts kunnen gehandhaafd worden door een leger (generaal Lamoricière) en een financiële steun. In oktober 1859 werd te Gent door enkele leden van het Sint-Vincentius a Paulo genootschap de Sint-Pieterspenning opgericht. Men wees er op, dat "aux beaux âges de la chrétienté les fidèles se faisaient un devoir de contribuer personnellement au soutien du Saint-Siège". Artikel 1 van het reglement bepaalde : "Une association est fondée dans le diocèse de Gand dans le but de défendre la foi catholique et les droits de l'Eglise et de venir en aide au Saint Siègè par la prière et

par les oeuvres". De jaarlijkse minimum bijdrage werd bepaald op 25 centimes; armen konden hun bijdrage betalen door een maandelijks storting van twee centimes. Ere-voorzitter was bisschop Delebecque, voorzitter graaf Octave d'Alcantara, secretaris Guill. Verspeyen. In 1860 beliepen de ontvangsten voor de St.-Pieterspenning in de dekenij Gent 75 151,65 fr., het totaal voor de provincie bedroeg 198 550,36 fr. We willen niet jaarlijks de ontvangen sommen vermelden. Van af 1865 zal ook door de katholieke kranten met aan de leiding Le Bien Public intekenlijsten voor de nieuwjaarsgift voor de Paus worden verspreid, terwijl voor de pauselijke zouaven ook jaarlijks kleine bijdragen werden ontvangen. In 1869 zal ter voorbereiding van het concilie van 1870 in onze provincie 91 120 fr. worden opgehaald. In totaal werd in onze provincie voor de pauselijke werken tijdens de periode 1860-1870 (elf jaren) ontvangen :

St.-Pieterspenning	2 111 313,84 fr.
Nieuwjaarsgift	463 851,95 fr.
Pauselijke Zouaven	26 305,83 fr.
Concilie 1870	81 120,00 fr.
<hr/>	
Totaal	2 692 591,62 fr.

Voor de dekenij Gent bedroegen de ontvangsten van de Sint-Pieterspenning voor de periode 1860-1870 800.067,44 fr.

Samenvattend kan 1860 als een goed jaar worden beschouwd. Wat gebeurde terwijl in de wereld? Multatuli schreef zijn Max Havelaar, Fiorelli begint de opgravingen in Pompeï en Herculanium, in Duitsland sterft Schopenhauer en Krupp maakt zijn eerste kanonnen uit gietstaal. Abraham Lincoln wordt president van de Verenigde Staten en dit zal gevolgen hebben voor onze stad. Hoe zullen we later zien.

In het artikel Gent in 1850 (G.T. 15.9.1976) hadden we de begroting voor dit jaar onderzocht. Thans willen we dit doen voor 1860 en tevens deze begroting vergelijken met deze voor 1850

Algemeen beeld :

Inkomsten	1850	1860
Gewone inkomsten	1 493 488,96 fr.	2 094 416,70 fr.
Buitengewone	313 247,03 fr.	491 254,96 fr.
<hr/>		
Totaal	1 806 735,99 fr.	2 585 671,66 fr.

Uitgaven :

1 Gewone	972 753, 73 fr.	1 331 530,53 fr.
2 Aflossingen leningen, inte- resten en pensioenen	528 120,65 fr.	472 723,02 fr.
3 Buitengewone uitgaven	270 605,42 fr.	546 220,50 fr.

Totaal 1 771 479,80 fr. 2 350 474,05 fr.

Gewone uitgave per inwoner 9,17 fr. 11,28 fr.

Bij het opstellen van de begroting voor 1860 kon geen rekening worden gehouden met de afschaffing van de octrooirechten op 21 juli 1860. Dit verlies aan inkomsten werd door een staatstoelage van 728 815,79 fr. vergoed. Alzo was er practisch geen verschil tussen de voorziene en werkelijke inkomsten. Een eerste vergelijking toont onmiddellijk een sterke stijging aan van de gewone inkomsten en de gewone uitgaven.

Wat de voorziene inkomsten voor 1860 betreft moesten de octrooirechten 1 602 000 fr. opbrengen of ongeveer 76,5 % van de totale inkomsten. In vergelijking met 1850 in absolute cijfers zijn deze inkomsten gestegen (ook per inwoner en wel van 11,72 fr. in 1850 tot 13,57 fr. in 1860). In vergelijking met de totale inkomsten is het aandeel van de octrooirechten gedaald van 80 % tot 76,5 %. Er werden dus bepaalde belastingen verhoogd en andere ingevoerd. (o.a. de belasting voor de nachtwacht). In 1860 bracht de belasting op het huispersoneel (3592 knechten en meiden) 39 073 fr. op, de 1505 herbergen betaalden 33 359 fr., de 185 tabakwinkels 402 7 fr. Ook waren er 795 belaste paarden.

De begroting van de uitgaven vertoont natuurlijk een evolutie en wel door de uitbreiding van sommige diensten.

Gewone uitgaven		1860	% in 1850
A 1 Administratie	257 144 fr.)	422 212,48 fr.	31,7 %
2 Openbare werken	165 068,48 fr.)		28,8 %
3 Openbare veiligheid en openbare		341 638,82 fr.	25,66 %
4 Handel, nijverheid (gezondheid		17 647,00 fr.	1,32 %
5 Casernement		39 660,00 fr.	2,98 %
B 1 Liefdadigheid		152 644,61 fr.	11,4 %
2 Erediensten		6 450,00 fr.	0,5 %
3 Onderwijs	211 464,85 fr.)	268 877,62 fr.	20,19 %
4 Schone Kunsten	57 412,77 fr.)		19,0 %
C Vermakelijkheden		61 300,00 fr.	4,6 %
Uitgaven per order en onvoorziene		12 000,00 fr.	0,9 %

Totaal 1.331.530,53 fr. 99,93 % 100,0 %

De uitgaven voor de gewone administratie zijn practisch ongewijzigd sedert 1850. De uitgaven voor openbare werken, die in 1850 nog in dit artikel voorkwamen, vormen nu een afzonderlijk artikel en de vermeerdering, die in absolute cijfers 142 000 fr bedraagt, komt volledig ten goede aan de openbare werken. In dit artikel vinden we de volgende sommen voor onderhoud : stadsgebouwen : 23 000 fr., militaire gebouwen : 20 000 fr., wegen : 20 000 fr., lanen : 6 300 fr., kaaien en bruggen : 20 000 fr., kanalen : 5000 fr., aanleg van voetpaden : 20 000 fr., gezondmakingswerken : 30 000 fr. Er wordt dus een inspanning gedaan om het stedelijk patrimonium beter te onderhouden.

Artikel 3 omvat :	1860		% in 1850
Politie : 91 175 fr.	127 175	fr.	9,55 % 4,6 %
Nachtwacht : 36 000 fr.			
Brandweer	53 800	fr.	3,98 % 5,8 %
Burgerwacht	19 649,82	fr.	
Stadsgevangenis	3 000	fr.	
Verlichting	102 000	fr.	7,66 % 8,5 %
Acht wakers op het Belfort	880	fr.	
Een trompetter	245	fr.	
Bijzondere taken op feestdagen	354	fr.	
Reinigen straten	12 500	fr.	0,94 %
Overige uitgaven	<u>22 035</u>	<u>fr.</u>	
Totaal	341 638,82	fr.	

De uitgaven voor de politie zijn sterk gestegen : dit komt door de uitbreiding van het politiekorps en door de oprichting van de nachtwacht, alsook door een verhoging van de jaarwedde. In 1850 telde de politie slechts 46 leden. Thans telt het korps 73 leden : zes kommissarissen (aan 2700 fr.), drie adjunct-kommissarissen, 15 brigadiers (aan 910 fr.), 12 agenten eerste klas (aan 825 fr.) en 37 agenten tweede klas (aan 800 fr.). De nachtwacht telt 70 leden : tien brigadiers en 60 nachtwakers.

Op 15 september 1860 zal de gemeenteraad het politiekorps verder uitbreiden. Het politiekorps telt nu 95 leden : zes commissarissen, tien adjunct-commissarissen, twintig brigadiers, zeventien agenten eerste klas en 42 agenten tweede klas. Daarbij tachtig nachtwakers. Het doel van de reorganisatie is het politietoezicht in het vroegere extra-muros gebied beter in te richten. De politiecommissariaten zijn nog altijd in de particuliere woningen van de commissarissen.

In absolute cijfers is de uitgave voor de verlichting met 19 000 fr. gestegen; thans zijn er 1156 gaslantaarnen en 178 olielampen, wat in ver-

gelijking met 1850 een vermeerdering is van 132 lichtpunten. (aantal olielampen met 146 verminderd).

Het artikel in verband met de Liefdadigheid is aanzienlijk gedaald; dit zijn echter slechts toelagen aan de verschillende diensten, die een eigen inkomen bezitten.

Wat het hoofdstuk Onderwijs en Schone Kunsten betreft, de onderverdeling is als volgt :

			% in 1850
1 Allerlei studiebeurzen	21 500,00 fr.	1,61 %	1,5 %
2 Atheneum : 380 lln.	40 000,00 fr.	3,00 %	5,19 %
3 Middelbare school : 320 lln.	3 700,00 fr.	0,27 %	- %
4 Lagere en bewaarscholen	120 800,00 fr.	9,07 %	3,8 %
5 Nijverheidsscholen : 695 lln.	23 714,00 fr.	1,78 %	1,25 %
6 Academie : 668 lln.	25 336,00 fr.	1,90 %	1,8 %
7 Conservatorium : 320 lln.	18 174,41 fr.	1,36 %	1,7 %
8 Overige uitgaven	15 653,21 fr.	1,17 %	3,6 %
Totaal	268 877,62 fr.	20,19 %	19,0 %

In absolute cijfers zijn al de voorziene uitgaven verhoogd met uitzondering van het artikel van het atheneum, dat door de wet van 1850 een rijksintelling is geworden, waardoor de lasten voor de stad Gent zijn verminderd. Daarentegen kwam er een kleine uitgave bij voor het onderhoud van de gebouwen van de rijksmiddelbare school.

Het groot verschil ligt bij de uitgaven voor het lager onderwijs. Het aantal stedelijke lagere scholen is vermeerderd van vijf in 1850 tot twaalf in 1860 en dit onder het schepenschap van A. Van Lokeren en G. Callier. Hierdoor verdubbelde het aantal leerlingen tussen 1850 en 1860.

Het hoofdstuk Vermakelijkheden is nieuw; deze uitgaven kwamen vroeger voor bij Allerlei. Hier komen voor a) feesten : 11 000 fr., b) toelage maatschappij paardenwedstrijden 5000 fr., c) toelage schouwburg 20 000 fr. d) verlichting schouwburg 15 000 fr., e) maken van nieuwe decors 9 500 fr., f) wedde beiaardier 800 fr. De schouwburg ontving dus in totaal 44 500 fr. of 3,34 % van de totale gewone begroting.

Hoe is Gent tijdens het eerste decennium van de tweede helft van de negentiende eeuw veranderd ? (periode 1851-1860)

Het voornaamste feit is wel de afschaffing van de octrooirechten. Daarmede verviel het verschil tussen intra-muros en extra-muros en het poortrecht. De stad heeft nu de mogelijkheid zich uit te breiden.

Een tweede voornaam feit, waarop Gent lang had moeten wachten, was de spoorverbinding tussen het station en de haven. Ook de aanleg van de spoorlijnen Gent-Oudenaarde, Gent-Brussel over Aalst en Gent-Eklo waren belangrijk. Wat de burgerlijke gebouwen betreft kunnen vermeld worden : het herbouwen van de Belforttoren, de bouw van het slachthuis met de verplaatsing van de veemarkt en de jaarlijkse paardenmarkt, die op de Kouter werd gehouden, verder nog de bouw van het krankzinnigengesticht en van het Van Caneghemgesticht op de Coupure, de bouw van de rijkschool en van de celgevangenis op de Nieuwe Wandeling. De aanleg van de dierentuin mogen we niet vergeten. De bouw van het slachthuis had ook voor gevolg, dat de slagere thans aan huis vers vlees mogen verkopen, waardoor de koopwaar dichter bij de klant komt.

Wat de kerkelijke gebouwen betreft, hier valt de bouw van de Sint-Annakerk, van de Sint-Barbarakerk en van de kerk van Sint-Jan Baptiste te vermelden. De oude Predikherenkerk werd afgebroken.

Wat de krantenwereld betreft moet de oprichting van Le Bien Public (1853), van de Journal de Gand (1856), van L'Echo des Flandres (1856) en van de Beurzencourant (1856) vermeld worden.

In 1853 werd een dienst van nachtwakers ingericht en in 1857 besloot de gemeenteraad de reglementen ook in het Nederlands op te stellen. Op sociaal vlak moet aan de cholera-epidemieën van 1854 en 1859 herinnerd worden, alsook aan de oprichting in 1857 van de Broederlijke Wevers en van de Maatschappij der Spinners. In 1857 en 1859 zijn er een reeks stakingen in de textielnijverheid om loonsverhoging te bekomen.

In 1859 overleden Prudens van Duyse en Ferdinand Lousbergs en in 1860 dokter Jozef Guislain.

Om te eindigen moeten we nog de oprichting van het Willemsfonds in 1851, van de Zonder Naam niet zonder Hart in 1856 en van het Van Crombrughe-geenootschap in 1857 vermelden.

Gent is heel wat veranderd tijdens het decennium 1851-1860; er komen nog veranderingen, maar eerst nog zal de Gentse bevolking buitengewoon zwaar worden beproefd.

M. STEELS

SCHOOLMEESTER JAN DERUELLE ALIAS SANDER DEN OLIEKOEK

Weet u (nog) wie Sander den Oliekoeke was wiens handel en wandel - figuurlijk en letterlijk gesproken - zo pittig en boeiend te boek gesteld werd door de bijlange nog niet (volledig) vergeten Emile Andelhof? De man die zoveel rasechte Gentenaars aan het woord liet komen in zijn sedert lang onvindbaar geworden boek "Galerij van Gentsche Typen" uitgegeven door de "Bond der Oostvlaamsche Folkloristen", Gent, 1942.

Het is niet over dat oud mannetje, dat warempel de 90 haalde, dat we het zullen hebben. U herinnert zich nog wel - of in het geheel niet - dat ventje dat overal waar in Gent gefeest werd, ten tonele verscheen om zijn oliekoeken te koop te stellen. Vooral kon men Sander - onder die naam was de man gekend als slecht geld - op het lijf lopen in de Franse Schouwburg waar hij tussen 2 bedrijven door, met zijn vette en flink gesuikerde lekkernij leurde. Blauwe kiel, hagelwitte voorschoot, zwarte broek en dito schoenen, een ronde stijve pet voorzien van een nog stijvere blinkende klep; aan de linkerarm een grote blikken korf, in de rechterhand een vork met extra lange tanden. En wat zijn paspoort, of liever zijn symbool mocht genoemd worden: een statige witte baard à la Leopold II. Ziedaar het portret van Sander den Oliekoeke wiens evenbeeld in heel de stad van Gent - en daar buiten - onmogelijk te vinden was.

Neen, over dat mannetje gaan we het in deze bladzijde Gentse geschiedenis niet hebben maar wel over een heel andere Sander die om gans verschillende redenen de "bijlap" van "den Oliekoeke" met of zonder zijn goedvinden maar voorzeker met zijn medeweten, gekregen had. Iemand die niet wegens het bestaan van een smakelijk gebak, maar wegens zijn activiteiten, zijn kwaliteiten en zijn manier van doen, niet minder dan de echte Sander de eretitel van Gents type ruimschoots verdient. Jan Deruelle werd te Gent geboren op 27 december 1866, veertig jaar na zijn populaire voorganger. Als ik het goed voorheb gebeurde dat evenement buiten de Brugse Poort, in de schaduw van de Sint Jan-Baptistkerk. Wanneer hij dat stadsgedeelte met zijn plat-Gents sprekende arbeiders verlaten heeft om voor goed zijn intrek te gaan nemen in het land van de Koolkappers kan ik niet zeggen. Wel weet ik dat hij het grootste gedeelte van zijn leven een huis bewoonde palende aan de Salon Napoleon, Coupure.

Hij werd onderwijzer; kreeg weldra een betrekking bij het Stedelijk Onderwijs.

Hoelang hij het werk van doodgewoon schoolmeester verricht heeft is mij ook al niet bekend. Evenmin wanneer hij als tekenleraar aangesteld werd. Hoe dan ook beoefende hij die belangrijke functie gedurende vele decennia, met name in al de vierdegraadklassen van de 3 betalende (lees Franse) zogenaamde lagere hoofdscholen voor jongens : de scholen Onderstraat, Begijnhofplaats (thans Begijnhofdries), Van Monckhovenstraat.

Een imposante, rijzige verschijning was hij, getypeerd door een doordringende blik, een zeer verzorgde knevel en puntbaard en een bos golvende haren. Zijn garderobe was al niet minder verzorgd : een vest, genaamd gilet, begiftigd met een zware horlogeketting, een in het oog vallend plat wit halsboord met als sierstuk een brede zwarte strik, een zwarte jas, een breedgerande artiestenhoed.

Zijn tekenlessen die wekelijks door zowat 250 leerlingen gevolgd werden waren van drieërlei aard en doelstelling. Nu eens kwam het erop aan wit-zwarte of gekleurde tekeningen naar de natuur (dessins d'après nature, zoals men zei) te maken : plaasteren meetkundige lichamen, bloempotten, kledingstukken, rechtstaande of zittende leerlingen, enz. Uw part stond op de buis als u het waagde met uw potlood te doen wat de pennelickers in 't ministerie, op 't Stadhuis of bij de notaris plachten te doen. Dat was hun pennestok (lees pennehouder) achter hun oorschelp te steken. U mocht zich gegarendeed aan een opmerking als deze verwachten : Steekt uw moeder haar straatveger ook achter haar oor ?

Een volgende maal waren het de meetkundige tekeningen, voor de gelegenheid "épures" genoemd, die aan de beurt kwamen. Ten slotte waren daar de gewrochten die in de klas niet aan bod konden komen, dus die thuis dienden opgeknapt te worden : ofwel het tekenen (met potlood, krijt of pen) of het schilderen van zg. stillevens : een tafel met vazen, vruchten, een meubel, een vogelkooi, een poes; ofwel het copiëren van gravures e.d. Al die thuis gemaakte werken droegen de schilderachtige naam van "tekeningen naar keus" (dessins au choix). Bezocht u een Franse school ? Of niet ?

Het keuren en waarden van de huiswerken gebeurde met de meeste zorg en plichtsbefef. Ze werden van alle kanten bekeken, gewikt en gewogen en met een goed of minder goed gequoteerd. Wanneer in zijn (argus)oog een grafisch product al te goed, dus verdacht, geslaagd was, dan werd de artiest in spe eventjes op de rooster gelegd om uit zijn mond te vernemen door welk mirakel zijn meesterwerk het levenslicht gezien had. Natuurlijk viel onze Rubens met brio door de mand en moest hij ootmoedig bekennen dat zijn vader inderdaad een handje

toegestoken had. Wat Sander van die samenwerkende vennootschap dacht ? “Emiel, dát is nu eens een echt kunstwerk dat ge op papier gezet hebt”. Meteen schreef hij onder het vermeend kunststuk met een sierlijke letter : Voor vader tien op tien. Voor Emiel zero op zero. Jan ging pedagogisch te werk. Waarmee ik zeggen wil dat de best geslaagde werken, zowel van de eerste, de tweede als de derde soort, gedurende een bepaalde tijd een van de wanden van de tekenklas mochten versieren. Vanzelfsprekend waren het de tekeningen naar keus die het meest bekijks hadden. Denk nu maar niet dat die meesterwerkjes na afloop van de tentoonstelling een directe weg vonden naar hun rechtmatige eigenaars. Geen kwestie van. En de lef opbrengen om hun eigendom op te vorderen was iets waaraan gewoonweg niet te denken viel. Een (schrale) troost hadden onze artiesten in de dop wel : ze wisten dat zonder hun (ongevraagde) medewerking van de jaarlijkse exposities maar bitter weinig in huis zou gekomen zijn. Om het met zoveel woorden te zeggen : Het waren de “dessins au choix” die, zonder dat er een haantje over kraaide, zo geruisloos als spoorloos verdwenen. Wie goed overweg kon met potlood, pen, krijt, houtskool, pastel, waterverf, meetlat, passer en graadboog, was zijn vriend en mocht weleens iets mispikkelen. De anderen hadden het beslist moeilijker om in zijn gratie te komen. Tucht had hij in grote mate. Het was dan ook niet aangeraden tegen zijn schenen te lopen, want, was hij een tikje hooghartig - ook jegens zijns gelijken - in bepaalde omstandigheden kon hij zelfs cassant zijn.

Zoals we reeds terloops aanstipten stond ook het tekenen van “épures” op ’s meesters programma. Of het jonge volkje op die weinig sympathieke dingetjes erg verzot was, laten we maar liefst in het midden. Veeleisend als de man was zocht hij met zijn arendsoog in die dingetjes de geringste tekenfout op. Had men verwaarloosd die ongeliefde tekeningen van een reeks inderdaad onmisbare letters te voorzien - iets dat een dagelijkse zonde was - dan stak hij het foute blad zwierig en met verontwaardiging in de hoogte om uit te roepen : “*Wat ge daar gefabriceerd hebt is geen épure. Knoop het in uw oren : Een épure zonder letters is een soep zonder zout; is een vigilante zonder paard; is een oliekoek zonder suiker. Gij domkop !* (lees met de nadruk op de p. Weet u nu waaraan Jan Deruelle de “bijlap” van Sander den Oliekoek te danken had ? Ook de slordig getekende cirkels, driehoeken en veelhoeken zou hij zo nodig met de half vette, half zoete lekkernij vergelijken. Oliekoek. Moet ik er een eed op doen dat Jan zijn bijnaam nooit kwijtraakte ?

Van het 9de studiejaar van de school Van Monckhovenstraat was San-

De heer Jan Deruelle op jeugdige leeftijd

dernemen van voortgezette studiën nauwelijks aan te vullen waren. Zelfs niet aan het atheneum.

En wat de behandeling van het vak Nederlands aangaat verstond geen als hij de kunst om bij de jongens een waar enthousiasme op te wekken voor het opstel-maken. Geen wonder dat de resultaten van Jans taalonderwijs voor zich zelf spraken.

Herinnerde hij zich dat Streuvels in zijn collegetijd zo dikwijls uitgepikt werd om zijn proza in een "guldenboek" neer te schrijven? Wellicht wel want ook hij riep een "guldenboek" in het leven waarin de beste - niet zelden verluchte - werken van de leerlingen 8ste en 9de geboekt werden. Een duimdik gekartoneerd schrijfboek dat warempel volgeschreven geraakte. Geloof mij vrij dat aan dat schrift heel wat pareltjes toevertrouwd werden. Pareltjes waarvan meer dan een auteur zich later zou ontpoppen als waarachtige schrijvers.

Ik noem slechts de twee die nog in leven zijn : Jan Schepens en zijn jongere broer Norbert, de schilder-schrijver Nojorkam.

Jaren lang is het guldenboek een waardevol document en leermiddel geweest voor Sanders collega's die van de resem modelopstellen dankbaar gebruik maakten om er hun lessen mee te spijzen. Jammer genoeg heeft iemand omstreeks het jaar '60 de euvele moed gehad het boek naar de papierkorf te verwijzen. Ik ben ervan overtuigd dat het Archief en Museum van het Vlaams Cultuurleven (Antwerpen) met dankbaarheid het een plaatsje zou gegund hebben op een van zijn talrijke boekenrekken.

der wat men in die tijd de klasstitularis noemde. Niet alleen in deze klas maar eveneens in het 7de en 8ste was hij belast met het geven van de cursussen Nederlands en "comptabilité". (Zijn we in een Franse school? Of niet?)

Als ik getuig dat zowel het leervak Nederlands als de "branche" "comptabilité" op een gewetensvolle en onberispelijke manier aan de man gebracht werden, overdrijf ik in genen dele.

Wat laatstgenoemde "branche" betreft verzekerde mij meer dan één oud-leerling dat Sanders lessen zo vruchtdragend waren dat hun bagage "boekhouden" bij het on-

In het voorjaar van 1926 besloten een handvol enthousiaste jonge mensen een letterkundig tijdschrift uit te geven. U moest maar durven. En ze dorsten. Onder de titel van "Pan, literair maandschrift" en met Dr. Paul Rogghé als "Redactie-Secretaris" (sic) kwam het eerste nummer in "junie" (resic) 1926 van de pers.

Sander moet een hart van *koekbrood* gehad hebben toen het bleek dat verschillende van zijn oud-leerlingen als het ware de steunpilaren van de beslist gewaagde onderneming waren. Jan Schepens voornoemd. René Ide die weldra de ziel van het blad zou worden. Joris Hamers die zijn weg in de journalistiek zou maken. Maurits de Doncker die naam als dichter zou verwerven. Hubert de Vogelaere die veel te jong overleed. Kortom een degelijk op stapel gezette Pan die op de koop toe rijkelijk geïllustreerd werd met merkwaardige houtsneden uitgevoerd door Ide's schoonvader Jan Frans Cantré. Jammer genoeg verging het de periodiek bar slecht. Na een paar jaar wanhopige strijd om het hoofd boven water te houden dienden de idealisten van hun hartedief afscheid te nemen. Een onverdiende tegenslag die Jan Deruelle ook sterk aangevoeld heeft.

Op de keper beschouwd was onze tekenmeester en taalleraar toch maar een rare vogel. Iets waaraan niemand zou gedacht hebben, daar kwam hij mee voor de dag. Zonder veel omhaal of drukte te maken.

Minister Jules Destrée (1863-1936), die in de lagere school een cursus zedelijke opvoeding wenste ingeschakeld te zien, zorgde dan ook voor het opstellen en verspreiden van de nodige richtlijnen. Deze had men gebundeld in een brochure'tje dat door het onderwijzend personeel weldra ironisch-glimlachend de "catechismus Destrée" genoemd werd. In de praktijk kwam het hierop neer : Iedere week, zonder een dag over te slaan, zou in al de klassen van de school eenzelfde zedenkundig devies, regel, aanbeveling, enz. ontwikkeld worden. "Wij moeten onze ouders eren". "Het alcoholisme is de ergste aller kwalen". "Heb de dieren lief". Het duurde niet lang of Sander had er iets origineels op gevonden. In de zaal die door de leerlingen meermalen daags betreden werd, had hij een groot bord door middel van een paar haken aan een van de wanden bevestigd. Iedere maandag voormiddag, zonder er een over te schrikken, stond hij een half uur voor schooltijd in de zaal, voor *zijn* bord, in vorm om aan de slag te gaan. Jongens verdrongen elkaar om voor meneer Deruelle emmer water, spons, droge vod en het bakje kleurkrijt te gaan halen. Na de nu voorbijgestreefde leus weggeveegd te hebben, toverde hij in een handomdraai, in veelkleurige letters uitgevoerd, het nieuw devies dat een volle week zal moeten meegaan. "Wij moeten de oude mensen behulpzaam zijn". Enz. Enz.

De heer Jan Deruelle en zijn vrouw gekiekt ter gelegenheid van het door de 2 gevierden aangeboden tractatie.

Om uit de gewoonte niet te gaan verzocht hij een van de omstanders de pas geschilderde volzin te lezen en te herlezen. Voldaan over zijn werk beëindigde hij zijn taak met iets in deze zin : "Hebt ge goed begrepen wat ge komt te lezen ? Welnu uw meester zal u daarover meer vertellen dan ik hier zou kunnen doen".

Sander was bovendien een gepatenteerd manusje van alles. Om maar een enkele anecdote in herinnering te brengen : Op school was het de gewoonte één of twee dagen vóór sinterklaasdag een intiem feestje te organiseren waarop aan de kleintjes een mandje (in karton) gevuld met appelsienen, speculaas en ander speelgoed, uitgereikt werd. Daar kwam natuurlijk een Sinterklaas bij te pas. Wie anders dan rijzige Sander zou in de huid van de heilige man kruipen ? Uitgedost met een lange bisschopsmantel, een met goud gestikte mijter en hagelwitte handschoenen, en opgetuigd met een even witte baard en wenkbrauwen, troonde hij zo fier als een pauw op een pracht van een zetel. Echt in de weer met het uitdelen van de geschenken. Vanzelfsprekend was hij mild met het ten beste geven van complimentjes en raadgevingen. Met een droom van een gemaakte stem.

Een voor een defileerden de jongetjes en meisjes voor de heilige Sander, de een al wat banger dan de ander; de een al goedgeloviger dan de ander. Totdat op een bepaald ogenblik een filosoof van een jaar of zes, na de Sint eens terdege gemonsterd en zijn mandje in zijn el gesleept te hebben, ongevraagd, onbeschroomd en met overtuiging zijn mening te kennen gaf. "He ! Sinterklaas heeft de schoenen aan van de meester van de grote jongens !".

Tussen haakjes : Sander leefde inderdaad op brede voet, want hij was geschoeid met uitdagende buiten-maatschoenen. Apropos van die schoenen. Direct vernomen uit de betrouwbaarste bron, wist iedereen te vertellen dat, als de man naar de winkel stapte om een paar "schuitten" te kopen hij veiligheidshalve twee paar dikke sokken aangetrokken had, bang als hij was voor kwellende eksterogen. Nadat hij oordeelkundig gepast en herpast had besloot hij de gewichtigste handelstransactie met een onverwacht "Geef mij maar een nummer groter".

De bijdehand knaap vermocht niet de "meester van de grote jongens" van zijn stuk te brengen, uit zijn lood te slaan, alhoewel de man zich maar flauwtjes wist te verdedigen met een niet al te overtuigend : "Ge moet een beetje beter kijken vriendje, zulke mooie schoenen heeft die meester niet". Een tweespraak die niet belette dat de vermeende Sint hartelijk moest lachen. In zijn echte en in zijn valse baard.

Lang nog na die gedenkwaardige sinterklaasdag werd over Sanders grappig avontuurtje met welgevallen nagekaart. In de eerste plaats door het

slachtoffer zelf. Want zag men in Jan Deruelle bij voorkeur de strenge meester, eens uit de gezichtseinder van de school gestapt trad hij niet zelden op als de "boute-en-train" van het gezelschap. Niemand kon beter dan hij van de smakelijkste moppen vertellen. "Meneer Deruelle - ik zegde reeds dat niemand hem met zijn familienaam, laat staan met zijn voornaam placht toe te spreken - meneer Deruelle, haal eens uw "calepin" voor de dag en vergast ons meteen op een paar goede lollen"! De "calepin" met de honderd grappen werd uit de binnenzak opgediept en de toehoorders waarachtig waar voor hun geld gegeven. Bij andere gezellige samenkomsten, met name ter gelegenheid van het nieuwjaarsbezoek dat ten huize van de directeur plaats greep, ontpopte hij zich bovendien als DE specialist in het organiseren van altijd originele en zinnige gezelschapsspelletjes. Op die intieme nieuwjaarsfeestjes kon men het beleven dat iemand "meneer Deruelle" met zijn voornaam toespraak, namelijk de heer directeur Théo van Bavinckhove. Dan klonk het van Théo zus en Jean zo.

Het geheim van die intimiteit berustte in het feit dat beiden van omtrent dezelfde leeftijd waren en elkaar gekend hadden in hun studententijd.

In juli 1927 zou het eens te meer blijken hoe oprecht de vriendschap tussen die twee mensen wel moet geweest zijn. Een van de twee was gerechtigd om in juli 1926 met pensioen te gaan. De andere diende nog een jaar te wachten. Wat deed nu nummer een? Gewoonweg "zijn" heuglijke gebeurtenis met een jaar uitstellen derwijze dat ze het volgende jaar, dus in 1927, tegelijkertijd konden opstappen. Vandaar dat besloten werd in samenwerking van het toneel te verdwijnen in laatstgenoemd jaar.

Zowel het personeel als de ouders van de leerlingen wilden zo'n belangrijke gebeurtenis, niet ongemerkt laten voorbijgaan. De beide vrienden werd dus op 10 juli 1927 een schitterend schoolfeest aangeboden. Werkelijk een dat er wezen mocht. Er werd gemusiceerd, gezongen, gedeclameerd, een kinderrevue opgevoerd, toespraken gehouden, geschenken aangeboden, het spreekt vanzelf dat de gevierden dergelijk huldebetoon niet onbeantwoord konden of wilden laten.

In de loop van de week volgend op de prijsuitreiking inviteerden ze het voltallig personeel van de school op een uitgebreid en rijkelijk besprenkeld etentje opgediend in een van de guinguettes waarvan Gent er zo vele gekend heeft: "De Anker" aan de Leie gelegen op Sint-Denijs' grondgebied. Sedert lang omgebouwd in een particulier buitengoed. Het partijtje mocht zich op een daverend succes verheugen: iets om

lang in het geheugen te blijven. Om dat geheugen een handje toe te steken werd beroep gedaan op een fotograaf die in de tuin van "De Anker" toonde waartoe hij in staat was. Uit een van de groeppfoto's sneden we - beslist ietwat oneerbiedig jegens de andere gekieken - de portretten van de heer Deruelle en diens vrouw.

Amper enkele weken na de memorabele feestviering, namelijk op 27 september, werd een "vereniging zonder winstgevend doel" gesticht onder de benaming van "Bescherdingscomiteit der Gemeentescholen van Gent". Was het van in den beginne de bedoeling geweest door middel van een tijdschrift voor genoemd comiteit propaganda te voeren? Waarschijnlijk wel alhoewel drie volle jaren dienden te verstrijken om met het eerste nummer van het schrift voor de dag te kunnen komen.

'De Schoolpost half-maandelijksch orgaan van het Centraal Bescherdingscomiteit der Gentsche Gemeentescholen' heette het blad waarvan het eerste nummer verscheen op 18 mei 1930. Let wel op: de dag waarop in het Feestpaleis (Park) een reuzetentoonstelling haar deuren zou openen. Ik vergat bijna te vermelden dat de animator en van het blad en van de organisatie van expositie schepen Jules D'Asseler was. Het was ter gelegenheid van die opening dat nummer 2 van de "Post" met een week vertraging van de pers kwam (25 mei). In het vervolg zal het tijdschrift met de regelmaat van de klok om de 14 dagen de drukkerij verlaten. Een lang leven was het nochtans presentabel en aantrekkelijk blad niet beschoren. Inderdaad, in het nummer van 3 juli '32 zag de redactie zich verplicht zijn lezers mee te delen dat met een punt achter de onderneming gezet werd. Om de bittere pil enigszins te vergulden en zich zelf wat wijs te maken liet de redactie in dat afscheidnummer weten: "Een blad als het onze vergt veel onkosten en de tijden zijn zóó (de grote crisis van de jaren '30) dat we al onze krachten beschikt moeten houden tot leniging van den steeds stijgenden nood van onze schoolbevolking".

Waarom we zoveel plaats inruimen voor dingen die schijnbaar niets te maken hebben met het onderwerp van ons verhaal? Ik bedoel met de handel en wandel van Sander den Oliekoek.

Het programma van de redactie van de "Schoolpost", redactiesecretaris de heer Ernest van Daele, zou erin bestaan de schoolfeestjes aan te kondigen; de propagandadagen vast te stellen; de data van vergaderingen en lezingen mee te delen; pedagogische wenken ten beste te geven; het bespreken van voorgestelde ontwerpen. Doch veel vroeger dan verwacht werd, zag men in dat ook andere dan in de grond al te droge, ja, moeilijk te verteren leesstof diende aangeboden te worden.

De man die voor die job als het ware in de wieg gelegd was, dacht het Comiteit, was Sander den Oliekoek, pardon Jan Deruelle. Die was inderdaad niet alleen geroetineerd in het schrijven maar bovendien werkelijk doorwinterd in het tekenen, dacht datzelfde Comiteit. Zo iets was echt een kolfje naar Jans hand : "Geen ander zal mij de baard afdoen" sprak hij en hij liet zich niet plagen om zich voor de Post-wagen te spannen. De eerste verhaaltjes die in het tijdschrift verschenen, waren dan ook van Deruelle's hand. Weliswaar zou de heer Michel Thiery, de schepper en conservator van het Schoolmuseum, regelmatig opstellen leveren over zijn museum en een boel wetenschappelijke wetenswaardigheden; weliswaar verleende de heer Georges Verbrugge, hoofdinspecteur, een enkele maal anoniem zijn medewerking aan het blad; weliswaar vrolijkte Piet Schepens, de op dat ogenblik Vlaanderens eminentste specialist inzake Skandinavische en Finse literaturen, hetzelfde blad op met wat Noorse of Zweedse sprookjes; de rest - en die rest was ruimschoots de aanzienlijkste brok - mocht onze meester Jan klaar spinnen. Gratis voor niet. Dat spreekt vanzelf. Voor hetzelfde geld mocht hij zelfs de .. voeten van zijn lijf lopen om aan een paar schamele advertenties te geraken. Want die had "De Post" meer dan nodig.

Zijn gaven, zijn vaardigheden, zijn ervaringen, kwamen hem bij de uitoefening van zijn taak uitstekend van pas. Wist hij het aan boord te leggen honderden moppen te tappen, grappen te vertellen, luimige plaatjes op het papier te brengen, raadsels, puzzels, rebussen en knutselwerkjes te bedenken en uit te vinden; teken- en vertelselwedstrijden te organiseren, hij vergat niet ervoor te zorgen dat voor het een als voor het ander prijzen konden uitgereikt worden. Terloops vermeldde ik dat hij een verzameling van door de leerlingen gemaakte "tekeningen naar keus" aangelegd had. Enkele ervan genoten de eer in de "Post" als illustratie ingeschakeld te worden. Dat hij aan die verschillende activiteiten plezier beleefd heeft dient waarachtig niet gememoreerd te worden. Toen op 3 juli 1932 het tijdschrift ter ziele ging zal dat vroegtijdig verscheiden hem wel pijn gedaan hebben. Tussen die datum en de dag van zijn overlijden is hij zich blijven wijden aan zijn stokpaardjes, maar dan uitsluitend binnen de vier muren van zijn bibliotheek. Met Jan Deruelle alias Sander den Oliekoek verdween een karakteristieke figuur, een volbloed Gentenaar, een onvermoeibare werker, een gewetensvolle schoolmeester. Een van die kerels waarvan er geen der tien in een dozijn gaan.

Wie het niet mocht weten of vergeten heeft : Jan Deruelle was de vader van een der trouwste lezers van Ghendtsche Tydinghen : Dr. Marcel

STAD GENT

LAGERE HOOFDSCHOOL VOOR JONGELINGEN

Van Monckhovenstraat

SCHOOLFEEST

aangeboden aan de Heeren Van Bavinchove Th. Bestuurder
der school, en Deruelle J. Leraar van den 4^m graad, ter
gelegenheid van hun afstreden.

10 JULI 1927 om 2 1/2 u.

Tentoonstelling van de werken der leerlingen.

VILLE DE GAND

ECOLE PRIMAIRE SUPÉRIEURE POUR JEUNES GENS

Rue Van Monckhoven

FÊTE SCOLAIRE

offerte à Messieurs Van Bavinchove Th. Directeur de
l'école, et Deruelle J. Professeur au 4e degré, à l'occasion
de leur retraite.

10 Juillet 1927 à 2 1/2 heures

Exposition des travaux des élèves.

Veertien jaar na de Wereldtentoonstelling kende Gent nog Franse scholen en tweetalige feestprogramma's.

Deruelle, ere-atheneumleraar, historicus, letterkundige (pseudoniem Marc ter Welle), schilder. Wat hoor ik u zeggen ? Dat de appel niet ver van de boom valt ? Dat Marc het (zijn deugden) van geen hond gedeeld heeft ? Inderdaad.

M. VAN WESEMAEL

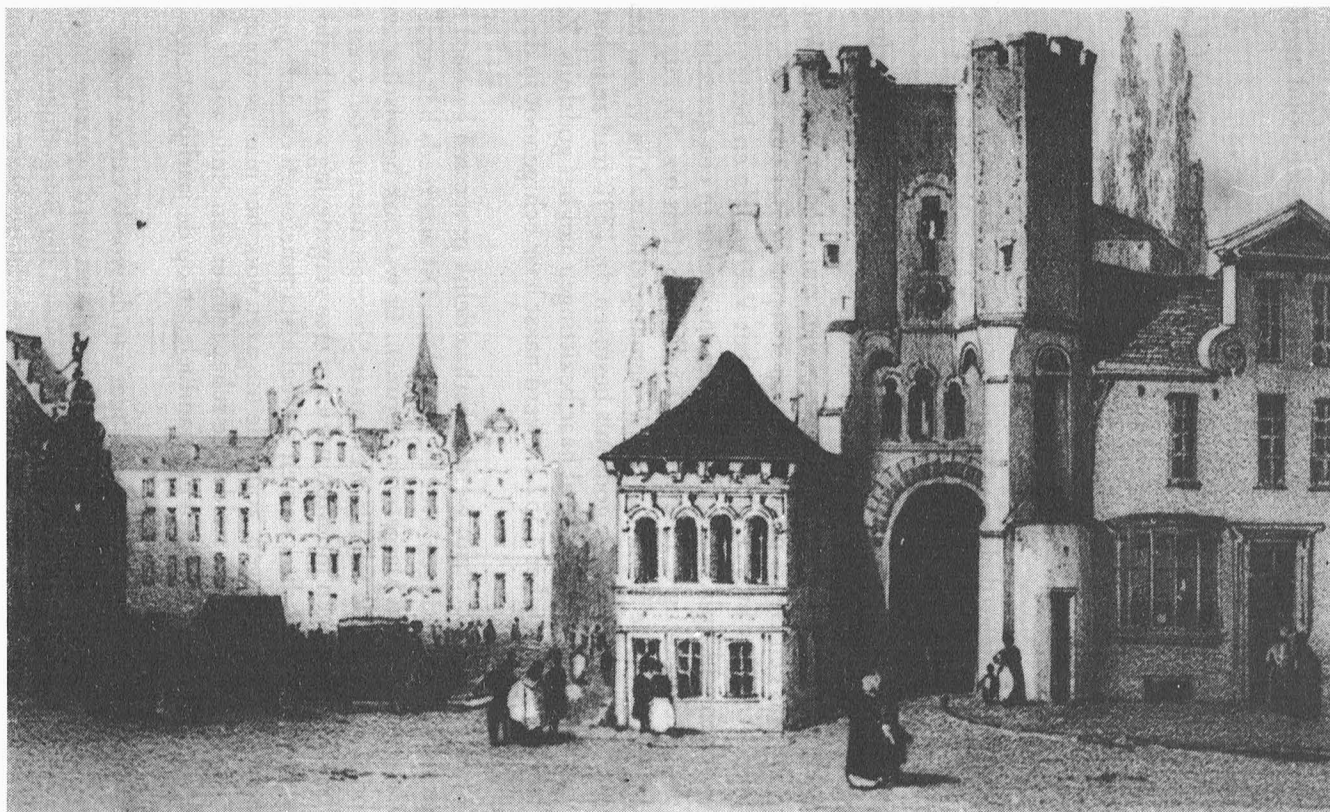
HET WENEMAERSGODSHUIS

Aanleiding tot dit artikel is een document, dat we terugvonden in het S.A.G. (reeks 0.11/2) en door Aug. Moyson, landmeter en opzichter der goederen van het bestuur der Burgerlijke Godshuizen te Gent opgesteld op 13 mei 1865, document dat ons een nauwkeurige beschrijving geeft van het Wenemaersgodshuis in dit jaar.

Het Wenemaersgodshuis draagt de naam van zijn stichter Willem Wenemaer. Hij was een Gents poorter en was schepen in 1312 en 1315. In 1323 kocht hij het huis Het Paradijs op het Veerleplein en bestemde het voor een godshuis. Willem Wenemaer sneuvelde in een gevecht aan de Rekelingebrug te Deinze op 21 juli 1325 (Fris blz. 53) Hij werd begraven in de kapel van het Wenemaersgodshuis. Zijn vrouw Margaretha Sbrunen zal nu het godshuis besturen. In 1330 trad ze in het klooster; wat later schonk ze al haar bezittingen aan het godshuis. Ze overleed op 7 september 1352 en werd naast haar echtgenoot in de kapel begraven.

In de loop van zijn bestaan werden herhaaldelijk processen gevoerd in verband met betwistingen over de eigendom. Dit was reeds het geval bij het overlijden van Margaretha Sbrunen. Er was ook betwisting over de voogden die tot de familie Wenemaer-Sbrunen moesten behoren en jaarlijks de rekeningen moesten nazien. Deze vergadering werd besloten met een eetmaal. Er kwamen zo veel afstammelingen op deze jaarlijkse vergadering opdagen, zodat de uitgaven voor het maal werkelijk te hoog werden. In 1565 stelden de schepenen er een einde aan door te bepalen, dat slechts een tiental familieleden op de jaarlijkse vergadering zouden toegelaten worden.

De Sint-Laurentiuskapel ontsnapte niet aan de woede van de beeldstormerij, maar in 1589 was de kapel hersteld en werd opnieuw ingewijd. Toen onder het Frans bewind het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen werd opgericht, werd het Wenemaersgodshuis bezit van de Burgerlijke Godshuizen.

Het Sint-Veerleplein. Rechts : de ingang van het Gravensteen. Op de achtergrond : de torenspits van de kapel.

Baron Jules de Saint-Genois gaf ons een beschrijving van het Wenemaersgodshuis in het midden van de 19e eeuw. Om opgenomen te worden in het godshuis moesten de vrouwen ten minste zestig jaar oud zijn, te Gent zijn geboren en behoeftig of gebrekkig zijn. Het bestuur was toevertrouwd aan vier zusters. Elke provenierster bewoonde een klein huisje en mocht de gemeenschappelijke tuin gebruiken. 's Zomers ontving elke provenierster 27 centimes per dag, 's winters 32 centimes plus drie frank voor de verwarming. De zieke proveniersters werden verpleegd in de infirmerie. Sommige vrouwtjes verdienden nog wat met naai- en breiwerk.

Hier volgt het verslag van A. Moyson.

“Bij mijn jaarlijkse inspectie van de gebouwen van het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen werd mijn aandacht getrokken door de erge bouwvalligheid van het Wenemaersgodshuis. Deze bouwvalligheid is zo ernstig, dat het me onmogelijk lijkt het gebouw nog verder te gebruiken.

1e De woningen bestemd voor de oude vrouwen zijn zeer ongezond, daar de kamers veel te klein zijn.

2e De kamertjes op de verdieping zijn erg klein en de lucht wordt er bedorven door de uitwasemingen van de latrines.

3e De infirmerie, waar thans 16 proveniersters verblijven, heeft slechts een inhoud van 395 M 3 of 24,75 M 3 per hoofd, terwijl het minimum volume 50 M 3 zou moeten bedragen.

4e De nabijheid van de Lieve en van de vismijn, waarvan de afval een onaangename en ongezonde reuk verspreidt, zijn ook zeer nadelig. De beschikbare ruimte voor de 34 proveniersters bedraagt 610 M 3 of ongeveer 18 M 3 per inwoner, terwijl de vier zusters, die het godshuis besturen, beschikken over 1292 M3.

Om deze toestand te verbeteren zouden de woningen van de proveniersters beter moeten verlucht worden en de infirmerie worden vergroot, wat een uitgave zou vergen van ongeveer 25 000 fr.

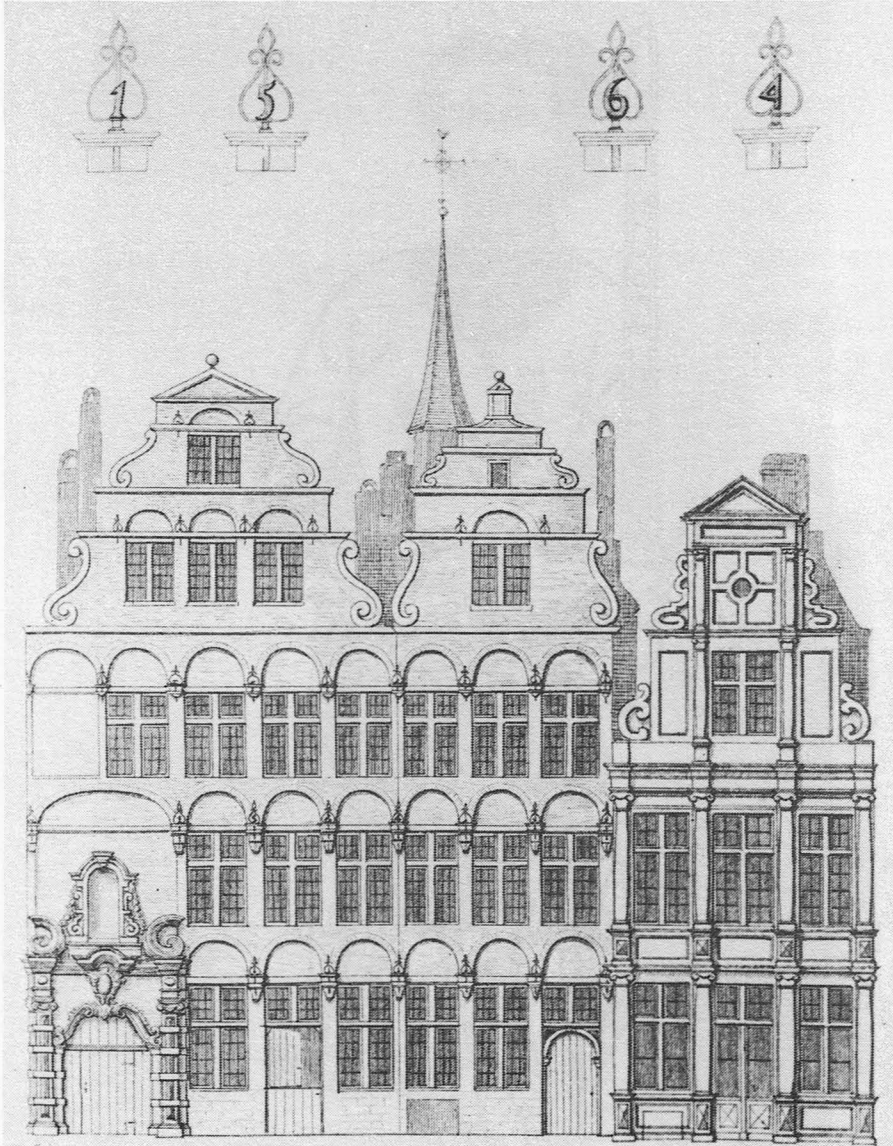
De oppervlakte van het Wenemaersgodshuis bedraagt 1446 M2, de huizen die afzonderlijk worden verhuurd niet inbegrepen. Aan 25 fr. per M2 is het terrein dus 35 150 fr. waard; voeg daarbij de waarde van de gebouwen (20 000 fr.) en de kosten voor de verbeteringswerken, dan komt men tot een totale som van 81 150 fr. Berekend tegen 5 % geeft dit een interest van 4 057, 50 fr. Bij dit bedrag moet nog 400 fr. gevoegd worden voor het gewoon jaarlijks onderhoud van het gebouw of in totaal 4 457,50 fr. voor de huisvesting van de proveniersters. In 1863 bedroegen de uitgaven voor het onderhoud van de proveniersters en de vier zusters 8 154,27 fr. of 272,14 fr. per hoofd. Voeg hier-

Binnenzicht van de Wenemaerkerk

bij de interest van het kapitaal, indien het godshuis zou worden verkocht en we komen voor 1863 voor een uitgave van 407,39 fr. per provenierster. Het verschil in uitgave per inwoner en per dag van het Sint-Antoniushuis en het Wenemaersgodshuis bedraagt 0,57 fr. of voor 30 proveniersters 6 156 fr. per jaar. In het St.-Antoniushuis is er voldoende plaats om de proveniersters van het Wenemaershuis op te nemen.

Ik geloof, Mijne Heren, dat de winst, die zou spruiten uit de overplaatsing van de proveniersters niet de enige drijfveer mag zijn voor uw bestuur, maar er is ook "une question d'humanité car en retirant les prébendières de l'hospice St. Laurent qui est excessivement mal disposé et insalubre et en les plaçant dans tout autre établissement, offrant les conditions nécessaires, je pense, Messieurs qu'on atteindrait un double but : l'économie pour vos finances et le confortable relatif auquel ont droit les malheureuses créatures confiées à vos soins paternels et intelligents".

Gevels op het Sint-Veerleplein.

Tot hier het verslag.

Bij besluit van 14 juli 1865 van het Bestuur der Burg. Godshuizen, goedgekeurd door de gemeenteraad op 26 februari 1866 werd het Wenemaergesticht gesloten. De drie zusters, aan wie de leiding van het gesticht was toevertrouwd, ontvingen een lijfrente van 1000 fr., 700 fr. en 600 fr. per jaar, dit in verhouding met het aantal dienstjaren.

Grafmonument van W. Wenemaer.

De Vismarkt, die gebouwd was in 1689, werd te klein; op 26 maart 1866 keurde de gemeenteraad een ruiling goed : de stad ontving 428 M2 grond van het Wenemaersgesticht van de Burgerlijke Godshuizen die er voor 2 141 M2 grond ontving op de Blaisantvest, grond die voort kwam van de demping van de Oude stadsgracht.

Na een lange discussie keurt de gemeenteraad met dertien stemmen tegen twaalf op 20 november 1871 een voorstel goed, waarbij de Vismarkt zal vergroot worden en er naast een overdekte markt zal worden gebouwd, dit alles op de gronden van het Wenemaersgesticht. Op 20 oktober 1873 wordt de akte getekend, waarbij het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen aan de stad Gent het Wenemaersbeluik plus zeven huizen gelegen op het St.-Veerleplein en in de Hoge Zonnestraat (de huidige Rekelingestraat) verkoopt voor 200 000 fr. De aanbesteding van de afbraak van het gesticht werd goedgekeurd op 8 maart 1875 en dit voor de som van 1800 fr. Op 25 september 1875 zal de aanbesteding van de bouw van de overdekte markt worden goedgekeurd voor een bedrag van 230 000 fr. De overdekte markt (thans gebruikt als bergplaats voor auto's) werd geen succes. De gevel van de Vismarkt, die uitgeeft in de Rekelingestraat, werd herbouwd in 1912 naar de plannen van architect Janssens.

Wat blijft thans nog over van het Wenemaersgodshuis ? Op het St.-Veerleplein zien we nog het poortje van het godshuis versierd met het beeld van de H. Laurentius. In het Bijlokemuseum kunnen we de beide koperen grafmonumenten bewonderen. Tenslotte herinnert ons de Wenemaerstraat, straat aangelegd in 1903 ter vervanging van de Oude Molenaarstraat, aan de rijke Gentse poorter.

De sluiting van het Wenemaersgodshuis is begrijpelijk; de afbraak is echter te betreuren.

BIBLIOGRAFIE

1. Dubois Ad. : Documents relatifs à l'Hospice St.-Laurent à Gand. (1867)
2. Artikels verschenen in de *Messenger des Sciences Historiques* :
1853 : Jules de Saint-Genois : Cuivres ciselés du tombeau de Guillaume Wenemaer et de sa femme à Gand.
1854 : Jules de Saint-Genois : Hospice de Wenemaer.
1871 : A. Van Lokeren : Hospice de Wenemaer.
1890 : Robert Schoorman : Anciennes tombes et épitaphes de l'Hospice de Wenemaer à Gand.
3. Gent. Duizend Jaar Kunst en Cultuur. Deel III, blz. 342 : Grafmonumenten van Willem Wenemaer en Margareta Sbrunnen.

M. VAN BERGEN

Poort van het Wenemaer-godshuis. (Copyright : Bureau voor Toerisme. Gent).

DE GEBROEDERS VAN DE VELDE

Tot ongeveer 1875 vertoonde de kaart van Afrika in het midden een grote witte vlek; Centraal Afrika was nog een volkomen onbekend gebied.

Wel had de Portugese zeevaarder Diego Cao in 1482 de monding van de Kongostroom - ook Zaïre genoemd - ontdekt en had hij drie jaar later deze stroom tot aan de stroomversnellingen opgevaren; maar het bleef tot een verkenning van de kust. De eigenlijke ontdekking van Centraal Afrika begon met David Livingstone. Hij was geboren in 1813 en vertrok als zendeling naar Afrika. In 1849 ontdekte hij het Ngami-meer in de Kalahari. Hij maakte nog een aantal ontdekkingsstochten; tijdens zijn tocht, die aanving in 1866 bleef men lange tijd zonder nieuws van Livingstone. Er werden hulpexpedities uitgezonden. Een er van werd geleid door de jonge Stanley (geboren in 1841), die het geluk had Livingstone te vinden aan het Tanganikameer in 1871. Samen verkenden ze het meer, waarna Stanley langs Zanzibar naar Engeland terugkeerde. Hij lange verblijf in de tropen had Livingstone erg verzwakt; hij stierf begin mei 1873 nabij het Banguelomeer. Hij werd bijgezet in Westminster Abbey in 1874.

In 1874 vertrok Stanley op kosten van de New-York Herald en de Daily Telegraph opnieuw naar Centraal Afrika. Deze reis duurde drie jaar; Stanley vaarde de ganse Kongostroom af en toonde aan, dat het Tanganikameer geen afvloeiing had naar de Nijl. Stanley bereikte Boma op 9 augustus 1877.

In 1876 had koning Leopold II te Brussel een conferentie van geografen en politici belegd en in september 1876 kwam de Internationale Afrikaanse Vereniging tot stand. Natuurlijk werd Leopold II voorzitter van deze vereniging. De ontdekking van Stanley had voor gevolg, dat koning Leopold inzag, dat men Midden-Afrika moest pogen te bereiken van uit de westkust. In 1878 werd in België het Studiecomité voor Opper-Kongo opgericht. Stanley, die practisch geen belangstelling in Engeland en de Verenigde Staten had gekregen, was bereid voor dit Studiecomité (= voor Leopold II) een ontdekkingsreis naar Kongo te ondernemen. Hij vertrok in 1879 en bereikte in 1881 Stanleypool, waar hij Leopoldstad stichtte. Dit als inleiding.

Joseph Van de Velde was geboren te Gent op 5 januari 1855. In 1871 neemt hij dienst bij het leger, wordt toegelaten tot de militaire school in 1874 en is luitenant in 1877. In 1881 wordt hij gedetacheerd bij het Kartografisch Instituut en wordt verbonden aan het Studiecomité voor Opper-Kongo. Hij ontvangt als opdracht een scheepswerf te bou-

Monument Gebroeders Van de Velde in het Park te Gent (copyright : Dienst van Toerisme, Gent).

wen te Leopoldstad en bestudeert nog een jaar de scheepsbouw. Op 18 januari 1882 vertrekt hij naar Kongo. We stellen vast, dat vanaf 1880 alles snel verloopt. Joseph Van de Velde bereikt Leopoldstad. Weldra heeft hij echter zo hevige koortsaanvallen, zo dat men Van de Velde in een hangmat moet transporteren naar Vivi. We kunnen ons onmogelijk de toestanden in Kongo rond 1880 indenken : geen wegen, geen kennis van de tropische geneeskunde. Op 23 mei 1882 sterft Van de Velde op drie dagen mars van Isanghila. Hij werd begraven te Vivi. Joseph Van de Velde was de eerste Belgische officier, die stierf in Kongo.

Lievin Van de Velde was geboren te Ledeberg op 1 december 1850. In 1865 nam hij dienst bij het leger en in 1870 is hij onderluitenant. Ook Lievin wordt in 1881 gedetacheerd bij het Kartografisch Instituut en wordt alzo ter beschikking gesteld van het Studiecomité. Op 20 oktober 1881 gaat hij sloop te Southampton om in de Kaap 250 Zanzibaren te halen en ze over te brengen naar Kongo. Hij komt hier aan op 9 december. Lievin wordt belast een lazaret te bouwen voor de Zanzibaren, die leiden aan de pokken. Er is echter geen geneesheer en Lievin moet zelf de zieken verzorgen. Daarna vervoegt hij de expeditie Valcke, die een stoomketel en 400 vrachten moet transporteren. Op 15 september 1882 wordt Van de Velde door Stanley aangesteld als commandant van de post te Vivi. Van de Velde slaagt er in enkele gunstige overeenkomsten te sluiten met inlandse hoofden, waardoor enkele gebieden onder de bescherming komen van de Internationale Vereniging. Samen met Elliot had Van de Velde op enkele maanden een vijftal posten opgericht. Al deze zware en moeilijke tochten hebben de gezondheid van Van de Velde aangetast en op 1 september 1883 vertrekt hij uit Banana naar Antwerpen. Hij verblijft in ons land tot 1885 en neemt terwijl deel aan de Internationale Conferentie te Berlijn, waar de soevereiniteit van Leopold II over het Kongo-bekken werd erkend. Op 30 mei 1885 vertrekt hij uit Rotterdam opnieuw naar Kongo om er samen met de ingenieur Petit-Bois de aanleg van een spoorweg van Vivi tot Manyanga te bestuderen. Van de Velde doet wat aan topografisch werk, maar moet om gezondheidsredenen reeds einde 1885 naar België terugkeren. Van de Velde houdt nu een groot aantal lezingen (65!) om in ons land belangstelling te wekken voor Kongo. Lievin Van de Velde vertrekt voor een derde maal naar Kongo op 23 oktober 1887. Zijn lichamelijke toestand is echter niet meer bestand tegen het klimaat. Hij sterft in Kongo op 17 februari 1888. In zijn boek "Cinq années au Congo" schreef Stanley over L. Van de Velde : "lieutenant le plus digne des officiers de la région" en

verder : "Van de Velde venait de déployer une capacité, un zèle, une activité lors ligne".

Het overlijden van de beide broeders Van de Velde had de Gentse bevolking fel geschokt. Onmiddellijk werd een comité opgericht met als doel een monument ter herinnering aan de broeders Van de Velde op te richten. Het ontwerp van het monument werd getekend door Armand Heins; beeldhouwer Mast werd belast met de uitvoering. Het beeld stelt een jonge neger voor met een marimba (een Kongolees instrument) in de hand en gezeten op een piramide van ruwe stenen. Het monument werd ingehuldigd op 22 juli 1888. Op de Kouter vormde zich een stoet, waarin drie militaire muziekkorpsen opstapten, alsook talrijke verenigingen, waaronder de Koormaatschappij, de Melomanen, de liberale Vlaamse Bond, de cercle libérale wallon, enz. Langs de Veldstraat, Hoornstraat en Onderbergen stapte men op naar Korte Onderbergen (de huidige Gebroeders Van de Veldstraat), waar de ouders Van de Velde woonden. Op de gevel van hun woning werd een herdenkingsplaat onthuld met de tekst

Ici ont habité
les frères van de Velde.
Morts au Congo
Pour la civilisation.

Deze plaat is bij de urbanisatie van de wijk verdwenen. Dan trok de optocht naar het Park. Hier werd een toespraak gehouden door de voorzitter van het inrichtend comité, waarna het monument werd overgedragen aan het stadsbestuur. Schepen Colson dankte in naam van de stad Gent. Op de voorzijde van het monument ziet men een medaillon met de tekst

Jos. Liév.
Van de Velde
Ganguila - Léopoldville
1882 1888

Zo prijkt het "muurken" thans al negentig jaar in het park ter herinnering van twee dappere Gentse officieren.

BRONNEN

1. Biographie coloniale Belge. Belgische Koloniale Biografie. delen 1 en 3.
2. Stanley : Cinq années au Congo.

M. VAN GENT

STRAATNAMEN

De persoonsnamen zullen slechts bondig worden behandeld. Zo mogelijk wordt verwezen naar de bibliografie.

Fris Victor : De Historische Persoonsnamen der straten van Gent.

(FRIS)

Biographie Nationale (B.N.)

Biografisch Woordenboek (B.W.)

Liber Memorialis (hoogleraars) (L.M.)

Winkler Prins Encyclopedie van Vlaanderen (W.P.)

Ghendtsche Tydinghen (G.T.)

1. *Frans Ackermanstraat* (van Veermanstraat tot Apostelhuizen)

Fr. A. werd geboren te Gent omstreeks 1330; hij was een der leiders van de Gentse opstand tegen Lodewijk van Male, nam deel aan de slag op het Beverhoutsveld (1382) en werd ruwaard na de dood van Filips van Artevelde (1382). Hij werd te Gent in de Sint-Pietersabdij vermoord op 22 juli 1387).

Bibl. : Fris, W.P.

2. *Koning Albertlaan* (van K.M. Hendrikapl. tot Gr. Britt. laan)

Geboren te Brussel op 8.4.1875 als zoon van Filips, graaf van Vlaanderen. Huwde in 1900 met Elisabeth, hertogin van Beieren. Werd om zijn houding tijdens de wereldoorlog de Koning-Ridder en Koning-Soldaat genoemd. K. Albert verongelukte te Marche-les-Dames op 17.2.1934.

3. *Schepen Andrieslaan* (van Verenigde Natieslaan tot Bisschop Triestlaan)

Geboren te Mechelen op 26.11.1821. Burgerlijk ingenieur werd hij reeds in 1846 belast met de cursus machinebouw aan de Gentse universiteit. Hij was rector van de universiteit (1867-1870) en schepen van Openbare Werken (1866) en van Onderwijs (1877). Hij overleed op 11.11.1878. (L.M.).

4. *Edward Anseeleplein* :

Geboren te Gent op 6.7.1856. Stichter van de coöperatieve maatschappij Vooruit (1880), van de krant Vooruit (1884), medestichter van de Belgische Werkliedenpartij (1885). In 1894 verkozen tot volksvertegenwoordiger te Luik en vanaf 1900 te Gent. Anseele nam deel aan de besprekingen te Loppem met koning Albert in november 1918.

Hij was na de eerste wereldoorlog minister van Openbare Werken (1918-1921), van Spoorwegen (1925-27). Hij overleed te Gent op 18 februari 1938.

Bibl. : FRIS, W.P., Paul Kenis : Het leven van Edward Anseele.

BIBLIOGRAFIE

JAN ART : KERKELIJKE STRUCTUUR EN PASTORALE WERKING IN HET BISDOM GENT TUSSEN 1830 EN 1914 (Deel LXXI Standen en Landen, Kortrijk-Heule, 1977) Alhoewel het onderzoeks-terrein zich uitstrekt over het ganse bisdom is het begrijpelijk dat Gent als zetel van het bisdom een belangrijke plaats in deze studie zal bekleden. Het werk telt LVI plus 423 bladzijden en is de vrucht van enkele jaren opzoekingswerk in binnen- en buitenland. Het is onmogelijk de rijke inhoud samen te vatten; wel hierbij de verschillende hoofdstukken : personeelsrecruterings, de religieuzen, vorming en controle van de seculiere geestelijkheid, oprichting van parochies en benoeming van het personeel, het onderwijs, de volksmissies, het verenigingsleven. Deze studie helpt ons beter de geschiedenis van Gent te begrijpen. Zeer grondige studie. Met spanning zien we het vervolg van dit werk tegemoet.

ERRATUM

Punt 8 blz. 43 van G.T. januari 1978 moet gelezen worden als volgt : Onlangs promoveerde de heer Marc Reynebeau tot licentiaat in de geschiedenis met het proefschrift "Politieke oriëntatie en ontwikkeling. De strijd om de Gentse gemeenteraad 1848-1869".

TE GENT

1. Sedert 1 mei kunnen de toeristen en natuurlijk ook de Gentenaars in de binnenstad op de Leie varen : de tocht vertrekt aan de Grasbrug, gaat tot aan de Predikherenbrug om dan terug te varen tot aan de Zui-velbrug. De tocht gaat verder langs de Lieve achter het Gravensteen tot aan de Augustijnenkaai en de St.-Antoniuskaai.

De tocht duurt ongeveer 30 minuten. Prijs : 65 fr. voor volwassenen, 40 fr. voor kinderen. Voor groepen korting van tien frank. Begin juli zal een andere firma een gedeeltelijk andere tocht organiseren.

2. Door het Commissariaat voor Toerisme werden dit jaar de "zeven wonderen van België" onder de schijnwerper geplaatst. Voor Gent staat

het retabel van het Lam Gods op het programma. Bezoekuren : tijdens de week van 10 u 30 tot 12 u en van 14 tot 18 u, op zon- en feestdagen : van 14 tot 18 uur. Prijs : 15 fr. Een audio-visuele montage van ongeveer twintig minuten brengt het publiek een passende inleiding tot het meesterwerk.

DOCUMENTATIECENTRUM VOOR STREEKGESCHIEDENIS

SCHENKINGEN

Albert D'HOKER : zijn boek : Zo was Erpe

Jan T'KINDT : pak oude schoolboeken

Gustaaf VAN AUDENOVE : Stad Gent, - Gemeenteblad 1872-1955,

Mémorial administratif Flandre-Orientale 1890-97 (onvolledig),

Gipsen kop van Conscience, Les Cahiers de la Biloques 1951-64.

Etinne DIERICK : W. Steeghers, Staten van goed Maldegem 1-3,

L. Neyt, Staten van Goed keure Sleidinge 1-2, M. Smessaert, Staten

van goed Ursel 5 (in depot).

R. VAN AERDE : pak Onze Macht, Belgisch militair tijdschrift en talrijke diverse boeken

Jozef VAN DE WIELE : pak parochiebladen Sint-Bernadette.

F. SIMON : overdruk De Vrije Liberale School te St. Amandsberg

KAMER v. AMBACHTEN en NERINGEN O-VLAANDEREN :
jaarverslag '77

W. VAN HILLE : W. Steeghers, Staten van goed heerlijkheid van Sint-Baafs 1-4

Wilfried STEEGHERS : diverse overdrukjes.

Frans VAN BOST : pak Le Bouquiniste Belge 1890-1914

Gustaaf VAN AUDENHOVE : Lijsten Gentse straatnamen 1796-1947

Gilbert BOERJAN : map met reproducties van zijn tekeningen van oude Gentse huizen, boek, Het Patershol.

Jos GHYSSENS en Jacques DE VOS : hun boek, Aalst zomer 1940

René DE HERDT : overdrukken Bibliografie geschiedenis Gent

Frans DE VOS : Leo De Clerq, De landelijke postdienst van Lokeren.

AANVULLENDE LEDENLIJST

1309. Boterman M., Hoogstraat 54, 9110 Sint-Amandsberg

1310. Bruyneel G., Belvédèreweg 133, 9000 Gent
1311. Vanderper F., Lindenstraat 97, 9030 Wondelgem
1312. Caphaert G., Helsinkistraat 29, 9000 Gent
1313. Deseyne A., Weidestraat 5, 9030 Wondelgem
1314. Hoste M., Koophandelsplein 13, 9000 Gent
1315. Derycke J., Burg. Chalmetlaan 31, 9060 Zelzate
1316. Baert G., Gundlichstraat 14, 9030 Wondelgem
1317. E.H. Lippens, Kapucijnenham 8, 9000 Gent
1318. Vervenne Y., Riemseseenweg 68, 9068 Ertvelde
1319. Mw. Verrijcken A., Bredabaan 866 bus 6, 2060 Merksem
1320. Gezelle G., Jan Verspeyenstraat 25, 9000 Gent
1321. Cornelis E., Salviastraat 26, 9110 Sint-Amandsberg
1322. Rummens E., Koning Albertlaan 128, 9000 Gent
1323. Germanus J., 2JP/C Post 10, 4090 B.S.D.
1324. Boussemaere L., Burg. Boonelaan 7, 9720 De Pinte
1325. Mw Vettenburg E., rue C. Lemonnier 117/10, 1060 Bruxelles
1326. Vandeputte F., Zwijnaardeseenweg 433, 9000 Gent
1327. Mw Wwe Weiss-Van Boxstaele, Gravin Johannastraat 21, 9000 Gent
1328. Verleyen W., Veldstraat 18, 9800 Deinze
1329. Prof. Dr. De Leenheer L., Rozemarijnstraat 126, 9000 Gent
1330. Watcant L., Ekkergermstraat 28, 9000 Gent
1331. Mw De Schryver, Twaalfkameren 25, 9000 Gent
1332. Mej. Gulinck, K.L. Dierickxstraat 15, 9000 Gent
1333. Mw Rigoir-Peers, Rozemarijnstraat 74, 9000 Gent
1334. Thielemans E., Gentbruggestraat 65, 9110 Sint-Amandsberg
1335. Dekoning E., E-3 plein 39, 9218 Ledeberg
1336. Mevr. Danneels Chr., Ham 189 A, 9000 Gent
1337. Van Huffel J., Peter Benoitlaan 88, 9219 Gentbrugge
1338. Quatacker A., Forelstraat 62, 9000 Gent
1339. Mw. Van Hulle M., Hipp. Lammensstraat 66, 9000 Gent
1340. Mej. Van Hauwaert K., Kortrijksepoortstraat 249, 9000 Gent
1341. Marchal L., Lijnmolenstraat 48, 9110 Sint-Amandsberg
1342. Everaert E., Bevrijdingslaan 5, 8570 Anzegem
1343. Cools G., Carnegielaan 30, 3500 Hasselt
1344. Van de Sompel O., Meibloemstraat 16, 9000 Gent
1345. Laureyns W., De Loofstraat 32, 9219 Gentbrugge

ERRATUM : 1275. Van Nevele Vr., Oostakkerstraat 102, 9000 Gent